

Nr. 2 2010 • 51. årgang • kr 50,-

Tidsskrift for aktuelle spørsmål

SPRÅKLIG SAMLING

**Vigleik Leira (1931–2010):
Tonem i bokmål**

Samnorsk bokmål • Jubileumsboka

REDAKSJONELT:

Samnorsk bokmål

I 1986 gav LSS ut et hefte vi kalte «Å skrive radikalt bokmål», som er tilgjengelig på samnorsk.no i pdf-format. Hftet har vært modent for oppdatering ei stund nå. Det er laga før 2005-reformen, og det fins fortsatt ikke i html-versjon (vanlige nettsider). Det ser ut som det kan bli blåst liv i jobben med oppdateringa nå, men det er et viktig problem som må løses først: Begrepet «radikalt bokmål» er overmodent for utskifting, og det er ikke noen opplagt kandidat til å ta over. Alternative begrep har blitt diskutert i årevis, men nå er det kniven på strupen!

Det er mange grunner til at det er feil å bruke ordet *radikalt* her. Ordet gir politiske konnotasjoner som det kanskje var mening i en gang, men som er meningsløse i dag. Fra et filologisk synspunkt kunne radikalt bokmål like gjerne vært kalt «konservativt bokmål». Konservativt fordi det utmerker seg ved eldre språktrekk som er bevarte i folkelig talemål, men som ikke fins i riksmåls-tradisjonen pga. forenklinger i det danske opphavet. Det gjelder f.eks. reduksjon av antall kjønn fra tre til to, og diftongforenklinger. Østlandsk tale som ligger nært opp til radikalt bokmål kan ikke sies å være spesielt radikalt på noe vis – den er like mye en umarkert variant. Det gjelder særlig i forhold til talt konservativt bokmål, som i mange settinger vil være svært markert.

Noen avløserforslag som er lagt fram, er f.eks. «talemålsnært bokmål», «folkelig bokmål», «moderne bokmål», eller bare «norsk». I normeringssammenheng har «bokmål med tilnæringsformer» blitt brukt. Redaktøren vil foreslå en ny – eventuelt nygammel – avløserkandidat: *samnorsk bokmål*.

En kan sette opp minst tre forskjellige ordboksdefi-

nisjoner på *samnorsk*: 1) Radikalt bokmål eller bokmål med tilnæringsformer, spesielt brukt av samnorsk-motstandere om bokmålet i lærebøkene på 50-tallet, 2) den helt nøytrale og ukontroversielle betydninga *fellesnorsk* og 3) en tenkt, framtidig norsk felles språknorm til erstatning for dagens to.

Begrepet *samnorsk bokmål* vil passe bra med alle disse definisjonene. Det er lett å forstå hva begrepet skal bety, det er utvetydig og nøytralt, og gir en god idé om det ideologiske grunnlaget og målet. Det kan være at *samnorsk* ikke har vært brukt spesielt mye om radikalt bokmål fordi samnorsk-motstanderne brukte *samnorsk* nærmest som et skjellsord. Det er ikke noen god grunn, særlig ikke i dag, over et halvt århundre år etter at motstanderne raste som verst.

En kan tenke seg andre varianter, f.eks. bare *samnorsk*, presisert med at det er snakk om bokmål som innfalls-vinkel. Det viktigste er å ikke gi slipp på «det vakre ordet *samnorsk*», for å bruke Halvdan Koht sine ord.

Styret i LSS 2010–2011

Ingunn I. Ims (leder), Arne Torp (nestleder), Thomas Hoel (sekretær), André Stryger (kasserer), Hans-Christian Holm (styremedlem), Andreas Drolsum Haraldsrud (styremedlem), Vanja Røkkum Jahnsen (styremedlem), Hege Hellum (styremedlem), Ingvild Nordland (varamedlem), Eric Papazian (varamedlem), Ellen Skolseg (varamedlem).

SPRÅKLIG SAMLING

ISSN 0333-0362

Utgitt av Landslaget for språklig samling
Organisasjonsnummer 886 343 922

Ansvarlig redaktør: Hans-Christian Holm
E-post: redaksjon@sprakligsamling.no
Leiar: Ingunn I. Ims
E-post: i.i.ims@iln.uio.no

Nettsted: www.samnorsk.no

Adressa til laget og bladet:
Postboks 636 Sentrum, 0106 Oslo
Kontonummer 0532 1078666

Bladpengar: kr 175,–
Medlemspengar (inkluderer bladpengar): kr 275,– per år
for skoleelevar og studentar
kr. 150,– per år

E-postadresse for spørsmål om abonnement
og medlemskap: kasserer@sprakligsamling.no

Tonem i bokmål

I Innleiing

Ei tilsikta fullstendig registrering av tonembruken i dagens bokmål bør kunne gjøre greie for minst 4 ting: *tonemfordeling*, fordeling av tonema på tilfanget av ord og navn; *tonemskifte*, dvs. overgang fra tonem 1 til tonem 2 eller omvendt i bøyingsformer av samme ord eller ved avleiinger og omgjøring av ord til sammensetningsledd; *tonempar*, dvs. forekomster av minimale par som i uttalen bare skiller seg fra hverandre gjennom tonema; *homotonemiske par og tripletter*, dvs. motstykket til minimale par, 2 eller 3 ordformer med samme tonem og uttale i kontrast til eksisterende eller teoretisk mulige ordformer med det andre tonemet, f.eks. tripletten *bi`lene* (av substantivet *bil*), *bi`lene* (av substantivet *bi`le*), *bi`lende* (av verbet *bi`le*) i kontrast til det teoretisk mulige *bi`lene*. (Her følges vanlig praksis med bruk av fnutten ´ til å markere tonem 1 og fnutten ` til å markere tonem 2. Ellers føres ordformene opp med den bokstaveringa de har i rettskrivinga.)

Som reint uttalefenomen uten spor i skrift er tonema for det meste oversett eller sparsomt behandla i vanlige grammatikker. Grundige oversikter over fordeling og skifte er å finne i uttaleordbøkene til Ivar Alnæs (1924) og Bjarne Berulfsen (1969). Fyldige opplister over minimale par er gitt av Martin Kloster Jensen (1958) og Vigleik Leira (1998). Så vidt jeg kjenner til, er der ikke gitt noen opplisting av homotonemiske par og tripletter noe sted.

De fleste med norsk som morsmål *praktiserer* tonembruken stort sett heilt greit, uten å ha støtte i skriftlig norsk eller noen som helst teoretisk opplæring i emnet. Men å gjenkjenne et tonem fra tilfelle til tilfelle eller å kunne si hva for et tonem det dreier seg om i et aktuelt tilfelle, kan by på vansker. Da kan uttaleordbøker komme som ei god hjelp. Men de språkforskerne som står bak uttaleordbøker og annen litteratur om tonema, er jo i utgangspunktet henvist til den *praksisen* nordmenn flest står for.

Tonem 1 kan betraktes som den umarkerte forma. Den er enerådende i enstavingsord og i flerstavingsord med trykksterk sistestaving, f.eks. i orda *bad*, *hest*, *ato`m*, *monome`r*. Tonem 2 kan bare opptre der der følger noe etter den trykksterke stavinga, f.eks. i *ra`se* (substantiv el. verb) kontra *ra`set* (bestemt form av intetkjønnsst substantivet *ras*). Nye ord og navn får i de

fleste tilfella tonem 1 så å si automatisk, f.eks. *spu`tnik* og *Isinba`jeva*. For å få til tonem 2 i slike tilfeller må en nærmest anstrenge seg: *spu`tnik*, *Isinba`jeva*.

Mesteparten av dialektene i Norge har ei tonemfordeling. Noen få områder, noen bygdelag rundt Bergen pluss (deler av) Finnmark har det ikke. *Stadnamnleksikonet* kaller dem *nontonemiske* og bruker fnutten ´ (en rein heilt loddrett strek) til å markere den trykksterke stavinga. Folk utafor de nontonemiske områda må nødvendigvis fordele tonema sine også på stedsnavn der den lokale uttalen ikke har noe tonemskille, f.eks. *Osterøy* rett nordøst for Bergen og *Skogerøya* utafor Kirkenes. For folk flest er det trolig tonem 2 som faller naturlig i disse to navna: *O`sterøya* og *Sko`gerøya*. Ei *fullstendig* registrering av tonemfordelinga i norske stedsnavn kan ikke utelukke visse navn med den begrunnelsen at lokal uttale er nontonemisk. Navna blir jo også uttalt av en majoritetsbefolkning som nødvendigvis tildeler navna det ene eller andre tonemet. Berulfsen er her til hjelp i noen tilfeller, mens altså *Stadnamnleksikonet* svikter.

Også utalandske navn (stedsnavn og personnavn) kan leilighetsvis innordne seg under den systemtvangen som tonembruken i norsk utøver. Riktignok er der her en sterk tendens til å tildele navna tonem 1, men tonem 2 tvinger seg igjennom i noen tilfeller. Tonem 1 har vi f.eks. i hovedstadsnavnet *Li`ma* (gir et minimalt par sammen med preteritumsforma *li`ma*), i det tyske navnet *Be`rgen* (by på øya *Rügen*, gir et homotonemisk par sammen med det norske *Be`rgen*). Tonem 2 har vi derimot i det portugisiske navnet *Alga`rve* (gir rimord til *ka`rve*). Elva *Le`na* i Sibir følger naturlig nok bygde-navnet *Le`na* på Toten (begge to i kontrast til *Re`na* i Hedmark).

Sia svensk også har tonembruk, er det å vente samsvar i noen tilfeller, ikke i andre. Et eksempel her er *Ska`nsen* i Oslo, men *Ska`nsen* i Stockholm (og i Trondheim).

2 Tonemfordeling og tonemskifte

I oversikten som følger her, er den tradisjonelle ordklassesinndelinga brukt, til forskjell fra den i *Norsk referansegrammatikk* og fra den som er tilrådd av Språkrådet.

2.1 I substantiv

2.1.1 Hankjønnsord og hunkjønnsord

De to hankjønnsorda *bil* og *bile* gir en god illustrasjon av åssen sterke og svake substantiv delvis skiller lag i tonembruken. Bestemt form entall er henholdsvis *bi`len* og *bi`len* med tydelig hørbar forskjell i uttalen. Ubestemt og bestemt flertall *bile`r* og *bile`ne* har derimot tonemsammenfall (tonem 2) slik at det ikke kan avgjøres hva for et ord som ligger til grunn.

Hunkjønnsorda *hei* og *heie* ('flokse') er et sidestykke. Bestemt entall er henholdsvis *hei`a* og *hei`a* med uttaleforskjell, mens der er sammenfall i ubestemt og bestemt flertall med *hei`er* (motfør egenavnet *Hei`er*) og *hei`ene*.

Denne typen ord (enstava sterke substantiv og tostava svake med utgang på trykklett *e*) står altså sammen om tonem 2 i ubestemt og bestemt flertall, mens der er skilnad i bestemt entall med tonem 1 i de sterke substantiva og tonem 2 i de svake.

Unntak fra slik fordeling har vi i substantiv med omlyd i flertall. De beholder tonem 1 i flertall, jamfør *and* > *e`nder*, *e`ndene*, *bok* > *bø`ker*, *bø`kene*, *natt* > *ne`tter*, *ne`ttene*, *tann* > *te`nner*, *te`nnene*. Hunkjønnsforma *nettene* er dermed sammenfallende med intetkjønnsforma *nettene* (av entall *nett*).

Et unntak fra disse unntaka er ordet *kraft*. Det har skifte til tonem 2 i flertall: *kre`fter*, *kre`ftene*. Et anna unntak er slektskapsorda *bror*, *far*, *mor*. De skifter over til tonem 2 allerede (som oftest) fra bestemt entall: *bro`ren*, *brø`dre*, *brø`drene*, *fa`ren*, *fe`dre*, *fe`drene*, *mo`ra*, *mø`dre*, *mø`drene*.

Hovedregelen for flerstava substantiv er at tonemet i flertall følger tonemet i entall. Det gjelder bl.a. de svake (jamfør *bile* og *heie* ovafor) med tonem 2 i alle bøyingsformene. Videre gjelder det typen *sykkel* (utgang på trykklett *-el* og sammentrekning i flertall) med tonem 1 i alle bøyingsformene: *sy`kkelen*, *sy`kler*, *sy`klene*. (Berulfsen opplyser at i Bergen har denne typen tonem 2 i flertall.)

Avhengig av utgangen på ordet blir det altså enten tonem 1 eller tonem 2 over heile linja. Ord på *-ade* (jf. verbet *bade*) har f.eks. tonem 2: *ba`llade*, *ba`lladen*, *ba`llader*, *ba`lladene*. Ord på *-asje* derimot har tonem 1: *eta`sje*, *eta`sjen*, *eta`sjer*, *eta`sjene*. Ord med utgang på trykksterk staving har alle tonem 1: *dromeda`r*, *dromeda`ren*, *dromeda`rer*, *dromeda`rene*.

Mer eller mindre isolerte ord får også helst tonem 1: *sput`nik*, *sput`niken*, *spu`tniker*, *spu`tnikene*.

2.1.2 Intetkjønnsord

Intetkjønnsorda kan sies å være heimebanen til tonem 1. Det dominerer langt sterkere der enn i hankjønn og hunkjønn. Storparten av orda følger *bad* og *hotell* med tonem 1 i alle formene:

ba`d, *ba`det*, *ba`d*, *ba`da/ba`dene*; *hote`ll*, *hote`llet*, *hote`ll/hote`ller*, *hote`lla/hote`llene*.

Ei unntaksgruppe er orda med obligatorisk *-er* i ube-

stemt flertall. Denne endinga gir tonem 2. Til denne gruppa hører enstavingsorda *lem*, *salt*, *sted*, tostavingsordet *medlem*, videre ord av typen *eple* med utgang på trykklett *-e*. Til *eple*-typen slutter seg også de 5 orda med valgfri utgang *-e* eller *-er* i ubestemt flertall: *døme*, *høve*, *løyve*, *målføre*, *tilfelle*. Det gir altså dette tonemønsteret: *e`ple*, *e`plet*, *e`pler*, *e`pla/e`plene*.

Ord med utgang på *-ende* har også obligatorisk utgang på *-er* i ubestemt flertall. Men her opptrer både tonem 1 og tonem 2. Berulfsen gir tonem 1 til *anliggende*, både 1 og 2 til *henseende*, tonem 2 til *velbefinnende*. Tonemskiftinga i denne gruppa har trolig med det innledende prefikset å gjøre.

Ei gruppe enstavingsord har valgfritt nullending eller *-er* i ubestemt flertall. Det gjelder bl.a. *blad*, *bord*, *brev*, *fjon*, *hull*, *kinn*, *kurs*, *null* (også m.), *punkt*, *skaft*, *skjørt*, *skjøt*, *skrift*, *verb*. I denne gruppa synes endingene *-er* og *-ene* å gi tonem 2 (parallelt med det som skjer for hankjønnsord av typen *bil*). Bestemt entall på *-et* og bestemt flertall på *-a* gir derimot tonem 1, altså slik: *brev*, *bre`vet*, *bre`ver*, *bre`va*, *bre`vene*; *punkt*, *pu`nktet*, *pu`nkter*, *pu`nkta*, *pu`nktene*. Jamfør her Alnæs s. 32 øverst og Berulfsen s. 14 øverst.

2.1.3 Sammensatte substantiv

2.1.3.1 Substantiv + substantiv

Disse substantiva fordeler seg for det meste på 3 hovedkategorier: ord med nullbinding, dvs. ord uten noe bindeelement i sammensetningsfugen; ord med *s*-binding; ord med *e*-binding. I noen tilfeller kan samme ord opptre som forledd med 2 eller til og med 3 bindings typer: *krigføring*, *krigsmøte*; *skogbruk*, *skogsarbeid*; *jordarbeid*, *jordsmonn*, *jordegods*. (Om forskjellige bindings typer se Leira 92 s. 55–85.)

2.1.3.1.1 Nullbinding

I sammensetninger med enstavingsord som forledd opptrer både tonem 1 og tonem 2, f.eks. tonem 1 i *da`mpbåt* og *ske`krem*, men tonem 2 i *kri`gføring*, *ske`gbruk* og *tre`grense*, altså ingen automatikk i fordelinga. Ei forenkling ligger der likevel i at samme forledd og samme bindingstype som oftest gir samme tonem uavhengig av etterleddet. Merk likevel *dy`rlege* med tonem 1 kontra *dy`rskue* (eller *dy`reskue*) med tonem 2.

Ved flerstavingsord som forledd er hovedregelen at sammensetningen følger forleddet: tonem 1 i *ato`m* og *ato`mbombe*, i *karame`ll* og *karame`llpudding*; men tonem 2 i *grø`nnsak* og *grø`nnsaksuppe*, i *katastro`fe* og *katastro`feområde*.

I noen tilfeller er der skifte av tonem, særlig ved utgang på *-el* eller *-er* i forleddet: tonem 1 i *ha`ssel* og *vi`nter*, men tonem 2 i *ha`sselnøtt* og *vi`nterfrakk*.

2.1.3.1.2 S-binding

Som ved nullbinding opptrer både tonem 1 og tonem 2 ved enstava forledd: f.eks. 1 i *fa'rsdag*, *ko'ngsgård*, *kri'gsmøte*, *ske'gsarbeider*; men 2 i *kni'vsegg*, *kve'ldsmat*, *lo'ftsbejle*, *o'vnskrok*.

Ved flerstava forledd er hovedregelen igjen at sammensetningen følger forleddet: tonem 1 i *sto'rmakt*, *regje'ring* og i *sto'rmaktsdiktat*, *regje'ringsskabal*, tonem 2 i *bre'nnevin*, *y'rke* og i *bre'nnevinsflaske*, *y'rkesliv*. For ordet *sø'ndag* med tonem 1 gir Berulfsen mulighet for begge tonema i sammensetninger: *sø'ndagsskole* eller *sø'ndagsskole*.

2.1.3.1.3 E-binding

Det er den greieste kategorien. Binde-*e* i sammensetningsfugen gir automatisk (heilt unntaksløst?) tonem 2: *bjørk* > *bjørkerot*, *dyr* > *dy'reliv*, *prest* > *pre'stekjole*, *torsk* > *to'rskeyngel*. Også nye importord følger dette mønsteret: *japp* > *ja'ppekultur*, *nerd* > *ne'rdeliv*. E-bindinga er karakteristisk for enstavingsord som forledd. Ved overgang til tredelt sammensetning blir det helst nullbinding, men med behold av tonem 2: *dve'rgbjørk* > *dve'rgbjørkrot*, *si'ldefiske* > *små'sildfiske*. Ei heilt fersk nylaging er også illustrerende for bortfallet av binde-*e*-en: *bjørn* > *bjørnetjeneste*, men *Tho'rbjørn* > *Tho'rbjørn-tjeneste* (ord oppstått som kommentar til at Nobelpris-komiteen under ledelse av Thorbjørn Jagland ga fredsprisen for 2009 til Barack Obama; Berulfsen har her underlig nok tonemforskjell mellom *To'rbjørg* og *To'rbjørn*, mens Alnæs gir tonem 2 til begge navna, noe som er i samsvar med språkkjensla mi.)

2.1.3.1.4 A-binding

Noen få ord har *a* som bindeelement og tonem 2. Det gjelder bl.a. ordet *møkk* brukt nedsettende: *mø'kkamann*, *mø'kkavær*. (Tonem 2 her er felles med sms. med nullbinding: *mø'kk-kjeller*). Andre eksempler er *ferd* > *fe'rdafolk*, *fe'rdamat*, *sma'le* > *sma'lahove*.

(Forleddet *ka'ssa* i *ka'ssakreditt* er avvikende. Tone- met 1 her viser at *kassa* helst bør regnes som eget ord og ikke som variant av *ka'sse* med bestemt form *ka'ssa* med tonem 2.)

2.1.3.2 Ikke-substantiv + substantiv

Slike sammensetninger viser skiftende mønstre, ofte med tonemskifte avhengig av etterleddet.

2.1.3.2.1 Enstava forledd

Trykksterkt enstava forledd gir tonem 1 i: verb + s.: *sy* > *sy'skrin*, *klø* > *klø'pinne*, *gå* > *gå'stol*, stå > *stå'karakter*

adj. + s.: *dyr* > *dy'rtid*, *falsk* > *fa'lskspiller*, *grønn* > *grø'nnkål*, *grø'ntanlegg*, *kvit* > *kvi'tvin*, *rød* > *rø'dkål*, *rø'dvin*, *stor* > *sto'rmast*, *ung* > *u'ngkar*

prep./adv. + s. med suffiks: *av* > *a'vledning*, *fra* > *fra'flytting*, *fram* > *fra'mføring*, *inn* > *i'nndeling*, *i'nnkalling*, *med* > *me'ddommer*, *me'deier*, *mot* > *mo'tsigelse*, *mo'ttagelse* (men *mo'tytelse*), *om* > *o'mgåelse*, *på* > *på'bygging*, *på'gåenhet*, *til* > *ti'lkalling*, *ti'lkopling*, *ut* > *u'tsending*, *u'tsettelse*

pron. + s.: *jeg* > *je'g-form*

tallord + s.: *ett* > *e'tt-tall*, *fem* > *fe'mtall*, *fe'mtida*, *ni* > *ni'tall*, *ni'tida*, *sju* > *sju'tall*, *sju'tida* to > *to'tall*, *to'tida*, *tre* > *tre'tall*, *tre'tida*

Trykksterkt enstava forledd gir tonem 2 i:

adj. + s.: *blind* > *bli'ndgate*, *blå* > *blå'kval*, *blå'leire* (men *blåbær* har både tonem 1 og tonem 2), *fin* > *fi'nkultur*, *fri* > *fri'tak*, *grønn* > *grø'nnsak*, *kald* > *ka'ldfront*, *løs* > *lø'sgjenger*, *halv* > *ha'lvliter*, *rød* > *rø'dfarge*, *små* > *små'penger*, *snar* > *sna'rkjøp*, *stor* > *sto'rting*, *ung* > *u'ngjente*.

prep./adv. + s. uten suffiks, oftest også ved nomina agentis på -er: *an* > *a'nlop*, *an* > *a'nrop*, *av* > *a'vhør*, *a'vviker*, *for* > *fo'rbud*, *fo'rgjenger*, *fo'rnavn* (merk også i noen substantiv med suffiks: *fo'rstaving*, *fo'rstilling*), *fra* > *fra'fall*, *fram* > *fra'mhald*, *fra'mlegg*, *i* > *i'hug*, *i'legg*, *i'slett*, *inn* > *i'nngrep*, *i'nnhopp*, *i'nnkjøper*, *med* > *me'dgang*, *me'dhjelper*, *mot* > *mo'tgang*, *mo'ttak*, *mo'ttaker*, *om* > *o'mgang*, *o'mstreifer*, *på* > *på'stand*, *på'legg*, *på'legger*, *til* > *ti'lgang*, *ti'lskuer*, *ut* > *u'tkast*, *u'tkaster*.

pron. + s.: *han* > *ha'nkjønn*, *hun* > *hu'nkjønn*, *mang* > *ma'ngfold*, *selv/sjøl* > *sjø'lbetjening*, *sjø'lmelding*, *sjø'lstyre*

tallord + s.: *fem* > *fe'mkant*, *fe'mkrone*, *ni* > *ni'kant*, *sju* > *sju'kant*, *sju'sover*, *sju'åring*, *to* > *to'deling*, *tre* > *tre'deling*, *tre'kant*

Trykklett enstava forledd gir tonem 1 i noen ord med preposisjon/adverb som forledd:

ord med *av-*: *avde'ling* (flere?)

mange (alle?) ord med *for-*: *forfry'sning*, *forkla'ring*, *forkle'dning*, *forky'nner*, *forre'tning*, *forræ'der*, *forsa'mling*, *forska'ling*, *forsta'nder*, *forstei'ning*, *forvri'dning*.

ord med *om-*: *omko'stning* (flere?)

ord med *til-*: *tilvæ'relse* (flere?)

2.1.3.2.2 Flerstava forledd

Hovedregelen er at tonemet i sammensetningen følger tonemet i forleddet.

Verb som forledd

Tonem 2:

ko'ke > *ko'kekar*, *mjø'lke* > *mjø'lkemaskin*, *ra'ngle* > *ra'nglefant*, *sa'ge* > *sa'gekrakk*, *so've* > *so'veværelse*, *ta'le* > *ta'lekor*, *va'ske* > *va'skebrett*.

Jamfør også *væ're til ste'de* > *tilste'deværelse*.

Adjektiv som forledd

Tonem 1:

be'dre > be'dremanns barn, do'bbelt > do'bbeltseng, e'ldre > e'ldreølge, e'ngelsk > e'ngelsk mann, e'nkelt > e'nkeltspor, inti'm > inti'mmassasje, le'kker > le'kkerbisknen, mi'ndre > mi'ndretall, vulgæ'r > vulgæ'rlatin, vulgæ'rspråk

Tonem 2:

be'ste > be'stefar, bi'llig > bi'lligbok, bli'nde > bli'ndemann, do'ven > do'vendyr, e'ldste > e'ldstemann, fe'rdig > fe'rdigmat, ga'mle > ga'mleheim, høy'este > Høy'esterett, li'lle > li'llefinger, si'ste > si'stemann, sto're > sto'reslem, y'ngste > y'ngstemann.

Tonem 1 er typisk i sms. med visse komparativer og adjektiv med trykksterk sistestaving. Tonem 2 er karakteristisk i sms. med superlativer og ved flertalls- og bestemthetsforma med utgang på -e.

Preposisjon/adverb som forledd

Tonem 2:

b'orte > bo'rtelag, b'orteseier, hei'me > hei'mefront, hei'melag, hei'meseier, i'nne > i'nnebandy, i'nnelima, o'ppe > o'ppebørsel, u'te > u'tedo, u'teklær, u'terom

Tonem 1 i forleddet, tonem 2 i sammensetningen:

gje'nnom > gje'nnomgang, gje'nnomsnitt, me'llom > me'llomlag, me'llommann, o'ver > o'verflod, o'verhode, o'vertak, u'nder > u'ndergang, u'ndermåler, u'nderslag

Pronomen som forledd

i'ntet > i'ntetkjønn

2.1.4 Avleiingssubstantiv

I avleiinger med utgang i endingene -else, -er, -het, -ing, -skap skifter tonemet avhengig av hva som står foran endinga.

-else: begy'nne > begy'nnelse, forpli'kte > forpli'ktelse, u'tsette > u'tsettelse; e'ngste > e'ngstelse, he'fte > he'ftelse, rø'ke > rø'kelse

-er: Hau'gesund > hau'gesunder, Kristiansu'nd > kristiansu'nder

-het: ber'ømt > berø'mthet, fortro'lig > fortro'lighet, stor > sto'rhet, tilfe'ldig > tilfe'ldighet; e'nsom > e'nsomhet, kjæ'rlig > kjæ'rlighet

-ing: La'rvik > la'rviking, Moss > mo'ssing, smart > sma'rting; i avleiinger fra verb på -ere blir det tonem 1: eskale'ring, fabule'ring, kverule'ring, trakasse'ring
-skap: klok > klo'kskap, kåt > kå'tskap; bror > bro'rskap, e'kte > e'kteskap, merk også ku'nnskap.

Ved endingene -dom og -leik dominerer tonem 2 (tonem 1 utelukka?).

-dom: a'lder, men a'lderdom, barn > ba'rndom, fa'ttig > fa'ttigdom, mann > ma'nndom, sjuk > sju'kdom, spå > spå'dom. I sammensetninger beholdes tonemet fra forleddet: barn > ba'rnesjukdom, bela'stning > bela'stningssjukdom.

-leik: kjær > kjæ'rleik, kåt > kå'tleik (merk kontrasten til kå'tskap). I bokmål er det neppe aktuelt med sammensetninger, men nynorsk har iallfall bei'nsprøleik.

2.2 Tonemfordeling og tonemskifte i verb.

Verba er den ordklassa der tonem 2 dominerer. Regelrette svake verb har tonem 2 i alle formene, (men imperativen faller ofte utafør sia den gjerne er enstava); kaste kan tjene som eksempel også her:

ka'ste (infinitiv), ka'ster (presens), ka'sta/ka'stet (preteritum), ka'sta/ka'stet (perfektum partisipp), ka'stende (presens partisipp), kast! (imperativ). Verbalsubstantiv på -ing og nomina agentis følger med: ka'sting (s.), ka'ster (s.). Ordforma ka'ster er altså tvetydig og kan være presens av verbet eller nomen agentis, dvs. substantiv.

Verb med utgang på -ere har oftest fremmed opphav og utgjør ei tallrik unntaksgruppe med tonem 1 i formene sine. At det dreier seg om tonem 1, viser seg f.eks. ved å sammenlikne navneformene Lehre, Leere (tonem 2) med utgangen -lere i verbet fabulere. Mønster for verb på -ere: fabule're, fabule'rer, fabule'rte, fabule'rt, fabule'rende, fabule'r!; fabule'rer (s.), fabule'ring (s.).

Ganske mange verb med prefiks (oftest trykksterkt) følger verba på -ere med gjennomgående bruk av tonem 1. Anføre kan stå som eksempel: a'nføre, a'nfører, a'nførte, a'nførte, a'nførte, a'nfør!, a'nføring. Her skiller verbalsubstantivet på -ing lag med nomen agentis-substantivet med henholdsvis tonem 1 og tonem 2. I a'nfører (v.) og a'nfører (s.) får vi dermed et minimalt par.

Noen verb, ofte (opphavlig) sterke, har skifte til tonem 1 i presens, f.eks. le'se > le'ser og ho'gge > ho'gger.

2.2.1 Noen prefigerte verb med tonem 1

a'ngripe, a'vløse, belæ're, forve'ksle, fra'mkalle, gje'ndøpe, hei'mkalle, i'nnlede, mo'tvirke, ne'dskrive, o'mforme, o'ppvarte, på'bygge, ti'ltale, u'tløpe, ve'dlegge

Mange slike verb inngår med noen av formene sine i minimale par sammen med substantiv, f.eks. a'ngriper (presens) kontra a'ngriper (nomen agentis), a'ngrep (preteritum) kontra a'ngrep (verbalsubstantiv); a'nklage (infinitiv) kontra a'nklage (verbalsubstantiv), a'nklager (presens) kontra a'nklager (nomen agentis og ubestemt flertall av verbalsubstantivet), a'nklagende (presens partisipp) kontra a'nklagene (bestemt flertall), a'vreise (infinitiv) kontra a'vreise (verbalsubstantiv).

2.2.2. Noen verb med tonem 1 i presens

blå'se > blå'ser, dre'pe > dre'per, ei'e > ei'er, fi'nne > fi'nner gna'ge > gna'ger, se'lge > se'lger, skri've > skri'ver, sky'te > sky'ter, so've > so'ver, spi'se > spi'ser, sy'nge > sy'nger

Også her inngår presensforma gjerne i minimale par, f.eks. gna'ger (presens) kontra gna'ger (dyr), skri'ver (presens) kontra skri'ver (person eller apparat). – Flere minimale par er å finne i Leira 98.

2.2.3 Sammensatte verb

Sammensatte verb med andre forledd enn preposisjoner og adverb er forholdsvis sjeldne. Hovedregelen er at tonemet (og hovedtrykket) i sammensetningen følger forleddet.

Substantiv som forledd

film > fi'lmdebutere, hje'rne > hje'rnevaske, maski'n > maski'nvask, seso'ng > seso'ngdebutere, sjokk > sjo'kkåpne, tid > ti'dsbegrense, tå'ke > tå'kelegge

Adjektiv som forledd

a'llmenn > a'llmenngjøre, blid > bli'dgjøre, fe'rdig > fe'rdigstille, fri > fri'stille, løs > lø'slate, ny > ny'plante, skjønn > skjø'nnmale, tota'l > tota'lvinne, tørr > tø'rrkoke

Verb som forledd

bre'nne > bre'nnemerke, lu're > lu'reløpe, trø'ste > trø'stespise

2.3 Tonemfordeling og tonemskifte i adjektiv.

Enstava adjektiv har maksimalt 6 former: grønn, grønt, grø'nne, grø'nnere, grø'nnest, grø'nneste. Med flerstava bøyingsformer blir det altså gjennomgående tonem 2. Superlativer på -est (men ikke -este) skiller seg ut med tonem 1.

Noen få med annen stamme i gradbøyinga har tonem 1 i komparativ: god > be'dre, be'ste, ga'mmel > e'ldre, e'ldste, lang > le'ngre, le'ngste, stor > stø'rre, stø'rste, tung > ty'ngre, ty'ngste, ung > y'ngre, y'ngste.

Hovedmønsteret med tonem 2 i komparativ og i superlativ på -ste, men tonem 1 i superlativ på -st, følger disse plasseringsadjektiva: bo'rte, fre'mre, in'dre, no'rdre, sø'ndre, sø're, ve'stre, ø'stre, y'tre. I superlativ blir det bo'rte(r)st, fremst, i'nnest, nørdest, y'tterst, men bo'rte(r)ste, fre'mste, i'nneste, nørdeste, y'tterste. Superlativformene fø'rste og si'ste slutter seg til denne ordgruppa.

Flerstava adjektiv med førstestavingstrykk har som oftest tonem 2: a'vleggs, e'gensindig, e'rgerlig, gla'dlynt, gre'pa, hje'rtelig, hå'pefull, li'stig, pro'duktiv, rei'nspekka, sju'kelig, sy'ndig, u'tgammel. Noen unntak:

e'gentlig, le'kker (men le'kre, le'krere, le'krest, le'kreste), pa'nisk, se'lvisk, si'kker, sku'mmel, va'mmel.

Uten unntak (?) er det tonem 2 i tostava adjektiv med utgang på -en: do'ven, dre'ven, fro'ssen, gna'ven, gni'en, gre'tten, grø'ssen, gy'llen, gå'en, ho'lden, ku'lsen, li'ten, lo'dden, lu'nken, lu'sen, ly'sten, slu'nken, skve'tten. Jamfør også i sammensetninger: la'ngtrukken, små'låten, u'tkrøpen.

Tonem 2 er det også i adjektiva på -et(e): da'mete, gu'ttete, je'ntete, to'skete, tu'llete.

Mangestava adjektiv med ikke-førstestavingstrykk får som regel tonem 1: beda'gelig, bekla'gelig, forma'stelig, fruktso'mmelig, godmo'dig, malisjø's, peni'bel, peda'ntisk, represe'ntativ, sannsy'nlig, sjølste'ndig, ufravi'kelig, ute'nkelig. Adjektiv av denne typen beholder tonem 1 gjennom alle bøyingsformene, også i gradbøyinga om de ikke bøyes med mer og mest.

2.4 Tonemfordeling i pronomen

Tostava pronomen har for det meste tonem to:

a'lle, i'ngen, i'ntet, ma'nge, no'en, no'e
a'nnen, a'nna, a'nnet, a'ndre; be'gge
de'nne, de'tte, di'sse, hi'ne
de're, de'res; he'nne, he'nnes; di'ne, mi'ne, si'ne, vå're
sa'mme, sli'ke, så'nne
se'lve/sjø'lve

men tonem 1 i: enhv'er, ethv'ert; hvi'lken, hvi'lket, hvi'lke og i komparativen fle're.

Arne Torp opplyser at i Oslo-målet fins der nå en tendens til å gi dere tonem 1: de're.

Ved flere stavinger:

hina'nnen, hvera'ndre(s), i'ngenting, se'lveste, sjø'lveste

2.5 Tonemfordeling i to- og flerstava preposisjoner

Usammensatte:

Tonem 1: gje'nnom, me'llom, o'ver, u'nder

Tonem 2: i'nnen, u'ten

Sammensatte:

Tonem 1: ifra', la'ngsetter, i'nnover, ne'dover, o'verfor, u'nntatt

Tonem 2: bo'rtafor, fra'mfor, ifø'lge, i'nafor, i'nnimellom, i'nntil, i'nnunder, u'tafor, u'tafor, u'tpå

Ved sammensatte preposisjoner varierer tonemet avhengig av forledd og etterledd. Ofte er det også mulig å velge mellom en syntagmebasert (adverb + preposisjon) uttrykksmåte og en ordbasert (sammensatt ord) uttrykksmåte. I det siste tilfellet blir der etablert ei tonelagsgruppe. Jamfør: hun satte stolen inn til veggen eller hun satte stolen i'nntil veggen, i samsvar med stolen sto i'nntil veggen.

2.6 Tonemfordeling i adverb

Tostava adverb med utgang på trykklett *-e* har alle tonem 2: *ba`re, bi`tte, bo`rte, fra`mme, gje`rne, hei`me, i`kke, i`nne, ka`nskje, le`nge, ne`de, o`fte, o`ppe, u`te*, (Se ovafor under adjektiv for komparativ- og superlativ-former til noen av disse orda.)

Adverb med utgang på *-ende* (laga til substantiv) har også tonem 2: *be`kende, gu`llende, kø`lende*

I andre flerstava adverb veksler det mellom tonem 1 og tonem 2.

Tonem 1: *a`kter, a`lltid, de`rfor, forre`sten, he`ller, hvo`rdan, hvo`rfor, imi`dlertid, i`nnad(vendt), isæ`r, o`gså, spli`tter, ufeilba`rlig, uly`kkeligvis, vi`sstnok, å`ssen*

Tonem 2: *att`ende, e`nda, e`nnå, fra`mlengs, he`ldigvis, i`ngensteds, i`nnabords, li`keså, lu`ta, mø`kka, no`enlunde, no`ensinne, sa`nnelig, si`delengs, sje`lden, spe`nna, ø`staffells*

Merk at ved ordlaginger (substantiv >) adjektiv > adverb kan der opptre tonemskifte:

u`lykke > uly`kkelig > uly`kkeligvis, u`feilbar > ufeilba`rlig

2.7 Tonemfordeling i tallord

Grunntall:

fi`re, å`tte, e`lleve, tre`tten, fjo`rten, fe`mten, se`ksten, sy`tten, a`tten, ni`tten, tju`e, tre`tti, fø`rti, fe`mti, se`ksti, sy`tti, å`tti, ni`tti, hu`ndre, tu`sen

Ordenstall:

fø`rste, a`ndre, tre`dje, fje`rde, fe`mte, sje`tte, sju`ende, å`ttende, ni`ende, ti`ende, e`llevte, to`lvte, tre`ttende, fjo`rtende, fe`mtende, se`kstende, sy`ttende, a`ttende, ni`ttende, tju`ende, tre`ttiende, fø`rtiende, fe`mtiende, se`kstiende, sy`ttiende, å`ttiende, ni`ttiende, hu`ndrede, tu`sende.

Her er det verdt å merke at ordenstalla med utgang på *-ende* fordeler seg med tonem 1 på talla 7. til 10. (pluss 1000.) og med tonem 2 i talla 13. til 20. De med utgang på *-iende* har tonem 1. Ordenstall laga til substantiviske tall (*null, million, milliard* osv.) får endinga *-te* og tonem 2 for *nu`lte* og ellers tonem 1: *millio`nte, millia`rdte.*

2.8 Tonemfordeling i egennavn

Tilfanget av navn kan splittes opp i ulike typer, i første omgang gjennom 2 todelinger: stedsnavn og personnavn, utalandske navn og norske navn.

For stedsnavn er det stort sett greit med videre oppdeling i utalandske og norske navn. En geografisk lokalitet av et eller annet slag befinner jo seg *enten* i Norge *eller*

i utlandet. Rett nok kan samme navneform opptre både i Norge og et annet sted, f.eks. *Tana* som elv i Norge og som elv i Kenya, *Bergen* kan være norsk by eller tysk by eller den belgiske byen *Mons* i nederlandsk utgave. Slike tilfeller er imidlertid forholdsvis sjeldne og kan for det meste overses i sammenheng her.

Ved personnavna er det ikke like greit. Mange av navna som brukes i Norge, både fornavn og etternavn, kan karakteriseres som *importnavn*. Trass i at mange av dem for lengst har etablert seg for godt i norsk, signaliserer de ofte et unorsk opphav ved ei fast tilknytning til tonem 1. Dermed slår de lag med mange reint utalandske navneformer. På den andre sida fins der utalandske navn som blir påtvunget tonem 2 i norsk uttale, fordi systemtvangen er så sterk, jamfør det italienske navnet *Da`nte* og det tyske *Goe`the*.

2.8.1 Stedsnavn

2.8.1.1 Norske navn

To- eller flerstava norske stedsnavn må tilordnes enten tonem 1 eller tonem 2. Noen plasserer seg i grupper med samme tonem og byr dermed ikke på problem. – I kildehenvisninger her viser *Be.* til Berulfsen og *St.* til Stadnamleksikonet.

2.8.1.1.1 Tostava navn med visse utganger:

1. Navn med utgang på trykklett *-e* har tonem 2:

Au`re, Ba`mble, Bor`ge, Bo`rre, Bo`tne, Bry`ne, By`kle, Do`vre, E`gge, Ei`de, E`tne, Fau`ske, Fe`dje, Fi`nse, Fø`rde, Gi`ske, Gje`nde, Gra`ne, Gru`e, Ha`lse, Ha`mre, Ho`le, La`de, Mi`lde, Mi`nde, Mi`sje, Mje`lde, Mo`lde, Mø`re, No`me, No`re, O`rre, Rei`ne, Ri`ngve, Ru`nde, Ry`gge, Rå`de, Sa`nde, Sko`dje, Skå`re, Sli`re, Sta`nge, Sto`kke, Sø`gne, Ta`lgje, Ti`me, Tjø`me, To`fte, To`kke, Tu`ne, Va`lle, Va`nse, Va`tne, Vi`nje, Vå`le, Ø`rje, Øy`e.

For øya *Runde* i Møre og Romsdal markerer *St.* tonem 1. Navnet fortøner seg dermed som et unntak (det eneste!) fra en regel om at utgang på trykklett *e* i uttalen kombinert med *e*-en som siste bokstav i skrivemåten automatisk gir tonem 2. Automatikken er så sterk her at der er grunn til å anta at der må være en «feil» et sted, enten i uttalen eller i skrivemåten. Og det er nettopp det som er tilfellet. Den oppgitte lokale uttalen med tonem 1 begrunnes med at navnet opptrer som et intetkjønnsord. Men det tilsier en skrivemåte som slutter på *-et*, jamfør uttalen i ord som *hu`set, hå`pet, ta`ket*. Uttalen hos folk flest med tonem 2 plasserer derimot «feilen» i den lokale uttalen. – Uansett åssen en skal bedømme (og eventuelt løse) denne «tvisten», må konklusjonen bli at *Ru`nde* med tonem 1 ikke kan godtas som et fullgodt moteksempel mot den postulerte regelen.

2. Navn med utgang på trykklett -um har tonem 2

A'lvum, Brø'ttum, Bæ'rum, Dro'lsum, E'ggum, Fa'lkum, Fi'skum, Fo'llum, Fo'ssum, Gje'rdrum, Gje'ttum, Ha'slum, He'drum, Hje'llum, Ho'lum, Hu'rum, Mo'dum, Mæ'lum, No'rum, O'lum, Skau'gum, Sko'ppum, Sla'ttum, Sna'rum, So'lum, Spi'llum, Sta'rum, Sva'tsum, Sø'rum, Ta'num, Tju'gum, Tra'ndum, Tø'njum, Ve'um, Vi'kum

Det trestava ordet *E'lverum* slutter seg til denne lista.

3. Navn med utgang på trykklett -a fordeler seg på tonem 1 og tonem 2 (jamfør fordelinga i bestemt hunnkjønn i substantiv: *bok > bo'ka, je'nte > je'nta*). Noen ganger kan stedsnavnet knyttes til et fellesnavn, andre ganger ikke.

Tonem 1: *A'ltā, A'tna, Bo'lga, Dø'nna, Frøy'a, Gau'la, Hi'tra, Klø'fta, Mjø'sa, O'rkla, Ra'na, Re'na, Ro'a, Ro'lla, Rø'a, Rø'ra, Se'nja, Smø'la, Snå'sa, So'kna, Stra'nda, Stri'nda, Træ'na, Tvei'ta, Vau'la, Ve'fsna, Vi'gra, Vi'nstra, Vo'lda.*

Tonem 2: *A'rna, Au'kra, Au'ra, Bø'rsa, Dri'va, Dy'na, Ei'na, Fa'na, Fe'da, Fli'sa, Flo'ra, Fro'sta, Fræ'na, Glo'mma, Go'ssa, He'gra, He'rda, Ho'lla, Lei'ra, Le'na, Le'sja, Li'sta, Lo'ppa, Me'sna, Ne'sna, O'dda, O'ma, O'tta, Ri'ssa, Se'lja, Si'ra, Tjø'tta, To'lga, U'lla, Vo'rma.*

Samme navneform kan skifte mellom tonem 1 og tonem 2: *I'la* (i Trondheim), *I'la* (i Oslo), *I'msa* (elv i Hedmark), *I'msa* (øy i Vest-Agder), *Sø'lna* (elv i Alvdal i Hedmark), *Sø'lna* (elv i Rendalen i Hedmark).

Tonem 2 synes å ha et særlig godt tak på Rogaland, spesielt Jæren: *Ha'na, Hi'nna, Je'lsa, Le'a, Lu'ra, Ma'dla, O'gna, Ri'ska, Sau'da, So'la, So'ma, Sto'kka, Tā'sta, Ve'a, Å'kra.* – Østlendinger har en tendens til å uttale noen av disse navna med tonem 1, f.eks. når *Lea* opptrer som etternavn.

4. Navn med utgang på trykklett -en fordeler seg på tonem 1 og tone 2 (jf. *bil > bi'len* og *bi'le > bi'len*).

Tonem 1: *Dra'mmen, Be'rgen, Bjø'rgen, Bu'lken, Go'mpen, Gre'nsen* (gatenavn i Oslo), *Ha'lden, Jæ'ren, Ka'mpen, Ko'rgen, Kva'mmen, Ly'ngen, My'ken, O'sen, Ska'nsen* (i Trondheim), *Stei'gen, Stry'ken, Strø'mmen, Vre'ngen, Ø'len, Å'len.*

Tonem 2: *Bjø'lsen, Fla'en, Gje'rpen, Gle'mmen, Gre'fsen, Gu'len, Ho'rten, Ho'vden, Ja'ren, Lo'en, Lø'kken, Lø'ten, My'sen, O'lden, Ry'en, Røy'ken, Si'nsen, Ska'nsen* (i Oslo), *Ski'en, Skøy'en, Tre'tten, Tøy'en, Tå'sen*

5. Navn med utgang på trykklett -er har også fordeling på begge tonema.

Tonem 1: *A'ker, Fi'ster, Fæ'rder, Lu'ster, Mo'ster*

Tonem 2: *A'sker, Bla'ker, Bø'ler, Ei'ker, Fja'ler, Hva'ler, Hva'sser, Li'er, Lu'nner, Ma'rker, Ni'sser, Va'ller*

2.8.1.1.2 *Andre to- og flerstava navn*

Førstestavingstrykk og tonem 2 dominerer. Tonem 1 fins også, både ved førstestavingstrykk og trykk på seinere staving. Her følger noen eksempler gruppert etter navneutgangene.

-aker

Tonem 1: *Bessa'ker*

Tonem 2: *Je'vnaker, Li'lleaker, Ly'saker, O'nsaker, Ri'ngsaker, Sa'ndaker, Si'ngsaker, U'llensaker*

-angen

Tonem 1: *Ei'dsmangen, Gjøl'langen*

Tonem 2: *Ba'llangen, Bjørkelangen, Gra'tangen, Ha'llangen, Ha'rangen, He'rjangen, Kjølma'ngen, Ko'ppangen, Kvæ'nangen, La'ngangen, La'vangen, Le'angen, Ma'langen, Po'rsangen, Sa'langen, Øy'angen*

-anger

Tonem 1: *Brema'nger, Eida'nger, Harda'nger, Leva'nger, Stava'nger, Tana'nger, Vara'nger*

Tonem 2: *Da'vanger, E'vanger, Fjø'sanger, Fla'tanger, Gei'tanger, Ha'nanger, Ho'sanger, Jo'ranger, Kau'panger, Lei'kanger, Lei'ranger, Mau'ranger, O'rkanger, Ra'vnanger, Sa'mnanger*

-bekk(en)

Tonem 1: *Makre'llbekken*

Tonem 2: *Fla'skebekk, I'lebekk, Se'lbekken, Pa'ssebekk, Ski'llebekk, Sta'bekk, Vo'llebekk*

-berg(et)

Tonem 1: *Bra'tsberg, Dve'rberg, Flu'berg, Få'berg, Ja'rlsberg, Ko'ngsberg, Skje'berg, Tø'nsberg, Tø'rtberg, U'lsberg, Va'lberg*

Tonem 2: *Bru'nkeberg, E'keberg, Fje'lberg, Fle'sberg, Ga'lgeberg, Ga'lleberg, Ju'daberg, Ki'berg, Kve'rnberget, Li'ndeberg, O'seberg, Ra'mberg, Ra'ndaberg, Rø'dberg, Spy'deberg, U'nneberg, Ø'berg*

-borg

Tonem 1: *Fa'gerborg, Kni'penborg, Ro'senberg, Sa'rpsborg, Ura'nienborg*

Tonem 2: *Ha'naborg, Li'lleborg, Sko'llenberg*

-botn(en)

Tonem 2: *Brø'stadbotn, Hje'llbotn, Ko'lbotn, Ra'fsbotn, Ski'botn, Ty'ssebotnen*

-bu

Tonem 1: *Ho'lmsbu, Klæ'bu, Me'lbu, Se'lbu, Skå'bu, Spa'rbu, Vo'lbu*

Tonem 2: *A`ndebu, Ba`rbu, Bra`ndbu, Fo`llebu, Fo`rnebu, Ko`lbu, Re`nnebu, Ri`ngebu*

-by(en)

Tonem 1: *Ei`by, Ho`mansbyen, Mo`sby, Ne`sbyen, Sve`nsby*

Tonem 2: *Be`rby, Bri`skeby, Fje`rdingby, Ga`mlebyen, He`ssby, Hu`seby, Ki`by, Kra`by, Le`besby, Lu`ndeby, Mu`nkeby, Ne`sseby, Nø`kleby, Tra`nby, Ve`stby, Ø`stby, Å`neby*

-bygd(a)

Tonem 1: *Da`lsbygda, Flå`bygd, Rå`bygda, Sta`dsbygd, Vå`gsbygda*

Tonem 2: *Bjø`rheimsbygda, Ho`vdebygda, Ki`lebygda, Ma`rkabygda, Sø`rskogbygda, Ve`nabygd, Vi`kebygd, Ø`verbygd*

-bø(en)

Tonem 2: *Au`stbø, Bo`ssbøen, Hju`ksebo, Ho`rdabø, Ky`rkjebø, Næ`rbø, Ro`ssabø, Sto`rebø, Sæ`bø, Sø`rbø, Ø`vrebø, Øy`slebø*

-dal(en)

Tonem 1: *Di`rdal, Fo`lldal, Ny`dalen, Ro`sendal*

Tonem 2: *A`lvdal, A`rendal, E`ggedal, Fla`tdal, Fy`resdal, Gau`ldalen, Gru`ngedal, Gu`dbrandsdalen, Ha`kadal, Ha`llingdal, Hei`mdal, He`msedal, Jo`stedal, Lo`mmedalen, Mjø`ndalen, Nu`medal, Ro`msdal, Sø`rkedalen*

-eid(et)

Tonem 1: *Ka`landseidet*

Tonem 2: *Brek`keidet, Bri`seid, Dra`geid, Ei`de, Fa`leide, Fi`neid, Fjæ`reid, Fo`ldereid, Gri`mseid, Ha`reid, Ko`lvreid, Ku`leseid, Kvi`teseid, Na`mdalseid, O`tteid, Ro`peid, Sa`ndeid, Spa`ngereid, Stre`ngereid, Sve`nseid, Sæ`vareid, Tre`ngereid, Å`lvundeid*

-elv(a)

Tonem 1: *A`kerselva, Ba`lmielva, Lo`elva, Mo`elv, Må`lselv, Ni`delva, Sko`tselv*

Tonem 2: *Bre`kkvasselv, Bø`rselv, Gra`naelva, Gu`sselva, La`kselv, Ru`sselva, So`lbergelva, Sva`nelva, Ve`sterelva*

-ene

Tonem 2: *Flæ`ene, Kre`ppene, Læ`gdene, Ry`kene, Sa`gene, Stei`lene, Tro`mlingene, Tu`ftene*

-fjell(et)

Tonem 1: *Bra`nnfjell, Fløy`fjellet, Grø`ssfjell,*

Jo`maffjellet, Na`saffjellet, Rei`nsfjellet

Tonem 2: *A`ndorfjellet, Bu`konefjellet, Bø`rgefjell, Do`vrefjell, Fi`lefjell, I`mingfjellet, Ka`ppfjellet,*

Ku`pefjellet, Lu`ksefjell, Må`rfjellet, No`refjell, Sa`ltfjellet, Va`ssfjellet, Ø`lfjellet

-fjord(en)

Tonem 1: *Au`rsfjorden, Ba`lsfjord, Bei`sfjorden, Bly`fjorden, Bå`tsfjord, Da`lsfjorden, Då`fjord, Ei`dfjord,*

Fla`kkfjorden, Fra`fjord, Få`fjorden, Glo`mfjord, Ha`frsfjord, Jø`senfjorden, Ka`ttfjorden, Kvæ`fjord, Pre`stfjorden, Ra`ndsfjorden, Ta`fjorden, Ty`sfjord, U`llsfjord, Ve`lfjord, Ve`stfjorden, Ø`ksfjorden,

Tonem 2: *A`rna fjorden, Ba`rmfjorden, Bi`llefjord, Bu`nnefjorden, Bu`gøyfjord, E`resfjorden, E`rfjord, Fa`ksfjorden, Fle`kkefjord, Fri`erfjorden, Gry`llefjord, Hø`gsfjorden, I`sfjorden, Jø`ssingfjorden, Lei`rfjord, Lo`ddeffjord, Ly`sefjorden, Ma`sfjorden, Mi`stfjorden, No`rdfjord, No`refjorden, Sa`gfjorden, Sa`ndefjord, Sni`llfjord, So`gnefjorden, Su`nnfjord, Sy`ltefjord, Sø`rfjorden, Tre`sfjord, Tro`llfjorden, Ty`rifjorden, Vi`ndafjorden*

-foss(en)

Tonem 1: *Ho`foss, No`rsfossen, Ry`foss*

Tonem 2: *Ba`rdufoss, Bra`skereidfoss, Do`rgefossen, Fa`slefossen, Fei`gefossen, Fo`rmofoss, Glo`ppefossen, Ha`rpefoss, Hvi`ttingfoss, Hø`nefoss, I`mofossen, Kra`pfoss, Lå`tefoss, Me`lkefoss, Pa`mafossen, Pre`stfoss, Ra`foss, Rau`foss, Rå`nåsfoss, Si`lfossen, Sko`tfoss, Tei`nefoss, U`lefoss, Va`dfoss, Ve`stfossen, Ve`ttisfossen*

-gård(en)

Tonem 1: *Ny`gård*

Tonem 2: *Bo`rregård, Bo`tngården, E`lingård, O`ppegård, Å`lgård*

-haug(en)

Tonem 1: *A`belhaugen, Mai`haugen, Ky`rhaug,*

La`mbhaug, Mø`nshaugen, Ste`mshaug

Tonem 2: *A`kkerhaugen, A`lstahaug, Bo`rhaug, Bre`nnhaug, Fa`gerhaug, Glø`shaugen, Gy`rihaugen, He`gdehaugen, O`kkenhaug, Ra`knehaugen, Sa`kshaug, U`llandhaug, Va`rhaug*

-(h)eim(en)

Tonem 2: *A`lvheim, Au`strheim, Bje`rkreim,*

Bli`ndheim, Bå`sheim, Ei`trheim, Gre`fsheim,

Gri`ndheim, He`lgheim, Je`sseim, Jo`tunheimen,

Kva`sseim, Mu`ndheim, Njæ`rheim, O`narheim,

O`ppheim, Ra`nheim, Roy`sheim, So`lheim, Sta`lheim,

Stå`rheim, To`rheim, Tro`llheimen, Tro`ndheim,

U`ndheim, Va`dheim, Å`rsheim

-holm(en)

Tonem 1: *Blommenho`lm (slik ifølge Be., St. har*

Blo`mmenholm), Bre`nsholmen, Dø`scherholmen,

Fri`holmen, Ku`holmen, Ty`holmen

Tonem 2: *Gau`pholm, Gu`llholmen, He`spriholmen, Mu`nkholmen, Nø`rholmen, Slå`tholmen, Tju`vholmen, Vi`kholmen*

-hus(et)

Tonem 1: *Akershu`s (slottet), Ba`hus, Ve`trhus*
Tonem 2: *A`kershus (fylket), Ga`rthus, Gei`thus, La`nghus, Lo`fthus, Ma`rkhus, Me`lhus, O`pphus, Pre`sthus, Sa`lhus, Va`sshus, Ve`tterhus, Å`lhus*

-ing(en)

Tonem 1: *Bi`ngen*
Tonem 2: *Au`stringen, Da`lefferdingen, Da`ningen, E`ldingen, Fei`ring, Fi`lling, Fje`rdingen, Fo`ssing, Fy`llingen, Fø`lling, Gje`rdingen, Gje`ving, Grø`nningen, He`kkingen, He`nning, Hi`mingen, Hy`llingen, Hø`vringen, Ka`vringen, Kje`lling, Kre`kling, Kri`ngen, Kvi`ting, Le`nglingen, Ly`kling, Lø`dingen, Lø`nning, Me`llingen, My`king, Ne`vlingen, Ry`vingen, Ræ`lingen, Sve`llingen, Sy`lling, Tjø`lling, Vi`ngen, Y`lvingen, Øy`ingen*

-koll(en)

Tonem 2: *Ho`lmenkollen, La`rkollen, Ri`ngkollen, Va`ringskollen, Vo`ksenkollen*

-land(et)

Tonem 1: *Fro`land, Gre`nland, Grø`nland, Gy`land, Ha`deland, Hø`land, Lø`land, Va`terland*
Tonem 2: *Au`rland, Ba`kklandet, By`gland, Du`nderland, Fjo`tland, Go`malandet, Hau`keland, He`lgeland, Ho`rdaland, Høy`land, I`veland, Mo`land (i Aust-Agder), No`rdland, O`ppland, Ro`galand, Sø`rlandet, Ve`stlandet, Ø`stlandet*

-li(a)

Tonem 1: *Kve`lia*
Tonem 2: *Bjo`rli, Blei`kvasslia, Bo`rtelia, Da`gali, Gro`tli, Gu`tulia, He`ggeli, Ku`li, Mu`nelia, Nø`rstelia, So`llia, Sø`rli, Ve`ggli, Ve`stli, Å`mli*

-løkka Tonem 1: *A`nkerløkka, Grü`nerløkka, Tonem 2: Ro`delokka*

-mark(a)

Tonem 1: *Ha`rkmark, Ei`ksmarka*
Tonem 2: *A`remark, Au`stmarka, Di`kemark, Fi`nnmark, He`dmark, Mo`stadmarka, No`rdmarka, Sje`tmarka, Te`lemark, Ve`stmarka, Ø`stmarka, Øy`mark*

-mo(en)

Tonem 1: *A`lsmo, Be`rgsmoen, Bi`smo, U`bergsmoen*
Tonem 2: *A`ngermoen, Be`llingmo, Bo`llermoen, By`remo, Ga`rdermoen, Ga`rmo, Gi`mlemoen,*

Gri`mo, Hei`stadmoen, He`lgelandsmoen, Høy`dalsmo, Jø`rstadmoen, Ko`nsmo, Kå`smo, La`haugmoen, Lu`ndamo, Se`ssvollmoen, Se`termoen, Ske`dsmo, Sna`rtemo, So`lumsmoen, Sæ`termoen, Te`rningmoen, Tvi`ldemoen

-nes(et)

Tonem 1: *Fi`nnsnes, Gjø`nnes, La`rsnes, Lau`vsnes, Lindesne`s, Næ`rsnes, Re`vsnes, Rjå`neset, Sa`lsnes, Sku`denes, Sla`gnes, Strau`msnes, Sve`nes, Va`ngsnes, Ve`blungsnes, Vi`nes, Å`ndalsnes, Å`rnes*
Tonem 2: *A`gdenes, A`ndenes, A`nkenes, A`valdsnes, Ba`rtnes, Bi`rkenes, Bra`gernes, Bre`msnes, Fa`gernes, Fu`rnes, Ki`rkenes, Kve`rnes, La`nes, Le`knes, Ljø`nes, Ma`lnes, Mjø`nes, Mo`skenes, Ne`denes, Ne`tlandsneset, No`rdnes, O`anes, O`ddernes, O`sternes, Ra`knes, Ra`mnes, Ri`ngnes, Ri`snes, Ru`bbestadneset, Sa`ndnes, Se`lnes, Si`rnes, Ska`rnes, Sta`mnes, Sto`kkmarknes, Sø`rnes, Te`lneset, Te`rtnes, To`rsnes, Tro`ndenes, Ty`snes, Va`lnes, Ve`stnes, Vi`lnes, Vi`nknes, Væ`rnes, Æ`nes, Ø`ksnes, Ø`rnes, Å`farnes*

-os(a/en/et)

Tonem 1: *Ko`nsvikosen, Å`ros*
Tonem 2: *Gau`losen, Glå`mos, Ka`tnosa, Lå`garos, Na`msos, Rø`ros, Ti`nnoset, U`staoset, Ø`lmos*

-rike

Tonem 2: *Ri`ngerike, Ro`merike*

-rud

Tonem 1: *Bro`strud, Gro`rud, Gu`lsrud, Ko`lsrud, Stei`nstrud, Tje`rnsrud*
Tonem 2: *A`mmerud, Be`sserud, Bo`gerud, Bu`rud, Bu`skerud, Di`gerud, Dy`sterud, E`ngelsrud, Ga`lterud, He`llerud, Kle`metsrud, Ko`nnerud, Ky`kkelsrud, Li`nderud, Li`slerud, Ljø`terud, Ma`nglerud, Na`dderud, Na`kkerud, Pu`kerud, Ro`verud, Sko`tterud, Sku`llerud, So`llerud, Sve`nkerud, Sø`nsterud*

-rød

Tonem 1: *To`rød*
Tonem 2: *Ei`konrød, Hau`kerød, He`lgerød, Krå`kerød, Sa`ltrød, Ve`nnerød*

-sand

Tonem 1: *Bru`sand, Kristiansa`nd*
Tonem 2: *Fo`rsand, Ha`nasand, Ho`ngsand, Li`llesand, Lu`ssand, Rau`dsand, So`ngesand, Sø`rumsand, Vi`ngsand*

-sjø(en)

Tonem 1: *Blå`sjø, Fjø`rsjøen, Mo`sjøen, Rø`msjøen, Ø`rsjøen*

Tonem 2: *A`gnsjøen, A`kksjøen, Bo`ksjøen, Bo`lkesjø, Dre`vsjøen, E`nsjø, Fa`rsjø, Fe`msjøen, Fe`nsjøen, Fo`llsjøen, Gau`tsjøen, Gje`rsjøen, Go`ksjø, Ha`rasjøen, Jø`nsjøen, Ka`lsjøen, Ko`rnsjø, La`kssjø, Le`monsjøen, Na`kksjø, No`rsjø, O`rkelsjøen, Rau`dsjøen, Rø`sjøen, Sa`ndnessjøen, Se`lbusjøen, Sju`sjøen, Ta`lgsjøen, Tu`nnsjøen, U`lvsjøen, Va`llsjøen, Va`nnsjø, Vo`nsjøen, Ø`stensjø*

-skog(en)

Tonem 1: *Au`rskog, Ei`dskog, Kro`kskogen, Kva`msskogen, Rø`mskog, Se`tskog, Ø`rskog*

Tonem 2: *Gu`lskogen, He`lligskogen, Klo`sterskogen, Le`sjaskog, Lø`renskog, Trau`tskogen*

-stad

Tonem 1: *Fi`lipstad, Fre`drikstad, Gri`mstad, Kry`stad, Me`nstad, Ry`sstad, Rø`rstad, Rå`stad, Sjø`stad, Slå`stad, Trø`gstad*

Tonem 2: *Au`lestad, Au`rstad, Ba`llstad, Bei`tstad, Bi`llingstad, Bla`kstad, Bo`gstad, Bo`rgestad, Bre`kstad, Dau`gstad, E`tterstad, Fe`rkingstad, Fla`kstad, Gau`stad, Gi`bostad, Go`kstad, Grei`pstad, Ha`rstad, He`skestad, Hi`llestad, Hu`stad, Hva`lstad, Hy`lestad, Hæ`gebostad, Hæ`stad, I`bestad, Jø`lstad, Jø`rstad, Kna`pstad, Ko`llstad, Kro`nstad, Krå`kstad, Lau`pstad, Ly`ngstad, Mau`rstad, Mo`ngstad, My`klebostad, Na`nnestad, O`brestad, O`lstad, O`ppstad, O`rrestad, O`ttestad, Ra`kkestad, Ra`mstad, Ro`stad, Sei`erstad, Se`ljestad, Skje`rstad, Sko`gstad, Skra`mstad, Sle`mmestad, Sly`ngstad, Sme`stad, So`lstad, Spi`kkestad, Sti`klestad, Sva`rstad, Ta`ngstad, To`nstad, Tø`rvastad, Ve`velstad, Vi`gmøstet, Vi`grestad, Å`lstad, Å`rstad*

For kommunenavnet *Gjerstad* har både *Be.* og *St.* *Gje`rstad*, mens *Arne Torp* oppgir *Gje`rstad* i en e-post til meg.

-stein(en)

Tonem 1: *Fei`stein, Ho`lstein, Hå`stein, La`stein*

Tonem 2: *Do`mbestein, Gu`llstein, Hvi`tstein, Ma`rstein, Se`gelstein, Ska`mmestein, Smø`rstein, U`lstein, U`tstein, Tvi`steinen, Å`rsteinen*

-strand(a)

Tonem 2: *A`lhusstranda, Ba`lestrand, Bo`ggestranda, Gei`tastrand, Ha`tlestrand, He`nnøystranda, Ho`lmestrand, I`ngierstrand, Ki`strand, La`ngestrand, Lei`nstrand, Li`mstrand, Lø`fallsstranda, Mo`ldtustranda (ifølge *Be.*, *St.* har *Mo`ldtustranda*), Ne`dstrand, Ne`sjestrand, No`rdstrand, Se`lbustrand, Si`stranda, Tve`destrand, Ty`rstrand, Va`lestrand, Vo`ssestrand, Vå`gstranda, Å`sgårdstrand*

-stø(a)

Tonem 1: *Kå`rstø,*

Tonem 2: *Bo`sstø, Bre`kkestø, Gje`ngstøa, Ho`mmelstø, Kle`ppstø, Na`restø, Rei`tstøa, Se`terstøa, Tje`ldstø*

-sund(et)

Tonem 1: *Du`esund, Egersu`nd, Ho`kksund, Kristians`und, Mau`sund, Ny`bergsund*

Tonem 2: *A`nsteinsundet, Au`bøsundet, Ba`ngsund, Bli`ksund, Brø`nnøysund, Fa`rsund, Fjå`gesund, Fy`ksesund, Ga`ltesund, Gi`sundet, Grø`tsundet, Ha`msund, Ha`steinsund, Hau`gesund, Ha`vøysund, He`llesund, Ju`lsundet, Ka`rmsund, Kva`lsund, Kve`rnsundet, La`ngesund, Lau`ksund, Ly`søysundet, Mau`rsundet, Mi`dsund, Mi`nnesund, Mjo`sundet, Moi`sund, No`resund, No`rheimsund, Ra`ftsundet, Ra`ndesund, Re`ppsundet, Ro`tsundet, Sta`msund, Sto`kksund, Svi`nesund, Sø`røysund, Tje`ldsund, U`lvøysund, Va`llersund, Vi`kersund, Vo`rmsund, Å`lesund*

-torg(et)

Tonem 1: *A`nkertorget, You`ngstorget, Ny`orget*

Tonem 2: *E`gertorget, Sa`ndtorg*

-ung(en)

Tonem 2: *Bo`dung, Gå`slungen, He`nnung, Ko`nglungen, Ma`lungen, O`klungen, Ro`ttungen, Rø`dungen, Rø`mungen, Sa`ndungen, Skje`nnungen, Skju`ungen, Sva`rtungen, To`rungen, Tre`ungen, Øy`ungen, Å`rungen*

-vann/-vatn

Tonem 1: *A`kersvatnet, A`llevatnet, Do`rrovatnet, E`lsvatnet, Fly`vatnet, I`ngelsvatnet, Jo`nsvatnet, Ju`vatn, Mø`svatnet, Må`rvatn, Nå`vatn, Rei`nsvatnet, Ro`vatnet, Sjø`vatnet, U`nkervatnet, Vå`vatnet*

Tonem 2: *Ba`llvatnet, Bo`ndivannet, Bu`suvatnet, Dre`vvatnet, Gje`villvatnet, Gli`mvatnet, Ha`llevatnet, Ha`rtevatn, Hei`mdalsvatnet, Ho`mevatnet, Kå`rvatn, Li`mavatnet, Lu`tvann, Ma`javatn, Mjå`vatn, Mo`kkavatnet, Nø`klevann, O`ggevatn, O`lsvatnet, Sø`rkjevattet, Ti`ngvatn, Tu`stervatnet, Ø`stensjøvatnet*

-vik(a)

Tonem 1: *A`lsvik, Ba`rstadvika, Bjø`rvika, E`rvika, Bru`vik, Go`dvik, Ha`rsvika, Ha`svik, He`llvik (i Akershus), He`rsvika, Kje`vik, Kna`rvik, Ko`ngsvika, Le`nsvik, Lo`ssvika, Lø`vika, Re`nsvika, Spo`nvika*

Tonem 2: *A`ksvik, A`ngvika, A`rasvika, Au`sevik, Bje`rkvik, Bo`lvik, Bre`vik, Bu`stvika, Bu`vika, Da`vik, Di`mmelsvik, Dy`rvika, E`ggesvika, Ei`vindvik, E`ngalsvik, Fe`vik, Flø`devika, Fo`rvika, Fre`svik, Ga`mvik, Gi`smarvik, Gjø`vik, Gre`ssvik, Gu`llvika, Gu`lsvik, Ha`nnevik, Ha`sselvika, He`llevika, He`llvik*

(i Rogaland), *He`rvik, Ho`mmelvik, Hu`stadvika, Hø`vik, Hå`vik, I`nnvik, Je`ktvika, Jø`vika, Ki`nsarvik, Kjø`dvika, Ko`pervik, Kve`nvika, Kvi`svika, Kå`rvik, La`rvik, La`vik, L`eksvik, Ma`lvik, Me`lsomvik, Mjø`lvik, Mo`svik, Na`rvik, O`ltesvika, Pa`svik, Pi`pervika, Rø`nnevika, Rø`rvik, Sa`ksvik, Sa`ndvika, Skå`nevik, Spje`lkavik, Sta`kkvik, Sve`lvik, Ta`lvik, Tå`rnvika, U`lsteinvik, U`lvik, U`tvik*

-voll(en)

Tonem 1: *Brå`voll, Ei`dsvoll, Ko`ngsvoll, Rø`ssvoll*
Tonem 2: *A`skvoll, Au`stevoll, Blu`ssuvoll, Mu`nkvoll, Mæ`rvoll, Ni`darvoll, O`ksvoll, Ra`tvollen, Ro`svoll, Ro`tvoll, Røy`tvoll, Sty`rvoll, Su`ndvollen, Te`nnevoll, Ti`ngvoll, Tje`nsvoll, Ø`vrevoll, Å`rvoll*

-vær(et)

Tonem 1: *Gi`vær, Rø`vær*
Tonem 2: *A`belvær, Bli`ksvær, Bra`ttvær, E`måsværet, Flå`vær, Grø`tavær, Gå`svær, He`lligvær, He`nningsvær, Hy`sværet, Ki`lvær, Kve`nvær, Ly`ngvær, Mi`svær, Må`været, Ri`svær, Sa`ndsvær, Sko`mvær, Skå`lvær, Svo`lvær, Ty`svær, Tå`været, Å`sværet*

-våg(en)

Tonem 1: *A`lsvåg, A`rsvågen, Bri`msvåg, Dy`pvåg, Flo`rvåg, I`lsvåg, Ka`belvåg, U`lsvåg, Vi`kevåg*
Tonem 2: *Be`rlevåg, Bra`ttvåg, Bæ`røyvågen, E`ftevåg, E`ggevåg, E`ltarvåg, Fau`skevåg, Fe`våg, Fo`snavåg, Gi`llesvåg, Gu`våg, Hi`llevåg, Hjø`rungavåg (ifølge Be., St. har Hjøru`ngavåg), Ho`nningsvåg, Hu`ndvåg, Hø`våg, Jø`rstadvågen, Kje`rringvåg, Ko`tavågen, Krå`kvåg, Kå`rvåg, La`ksevåg, La`ngevågen, Mø`lstrevågen, Ny`kvågen, Ri`nøyvåg, Rå`kvåg, Si`ggjarvågen, Si`revåg, So`lavågen, Stre`ngelvåg, Sy`ltavåg, To`ftevågen, To`rangsvågen, To`rjulvågen, Tæ`lavåg, U`rangsvågen, Va`llersvåg, Ve`davågen, Vi`ngvågen*

-øy(a)

Tonem 1: *A`lsøya, A`rnøya, Be`vøya, Fle`msøya, Go`døya, Hå`øya (ifølge Be., St. har Hå`øya), Ko`tsøy, Kvi`tsøy, Ro`lvsøy, Sju`rsøya, Ve`ngsøya, Vå`gsøy*
Tonem 2: *A`ndabeløya, A`ndøy, A`røy, A`skøy, A`smaløy, A`verøy, Ba`støy, Bi`nnerøya, Bja`rkøy, Bo`lsøya, Bo`røya, Bra`kerøya, Brø`nnøya, Bu`øy, By`gdøy, Dy`røy, E`døya, Fa`røy, Fi`nnøy, Fjø`løya, Fle`kkerøya, Ga`pøya, Gi`msøy, Gry`tøya, Gu`rskøya, Ha`lmøya, Ha`marøy, He`lgøya, He`røya, Hi`llesøy, Hi`nnøya, Hi`søy, Ho`vedøya, I`møya, I`nderøy, Je`løy, Ka`rlsøy, Ka`rmøy, Krå`kerøy, Kva`løy, Kva`msøy, Lei`nøya, Lu`røy, Ma`gerøy, Ma`lmøya, Me`løy, Mo`sterøy, Må`løy, Næ`røy, Nø`tterøy, O`dderøya, O`gnøy, O`sterøy, O`tterøy, Ra`døy, Ri`ngvassøya, Ri`ngøy, Rø`døya, Sa`ndsøy, Sa`ndøy, Se`løya, Sje`rmarøy, Skje`rvøy, Skå`tøy, Sna`røya, So`løy,*

Spjæ`røy, Svi`nøy, Te`røy, Tu`ssøya, U`llerøy, U`lvøya, Va`lderøy (ifølge Be., St. har Va`lderøy), Va`raldsøy, Ve`stváogøy, Ve`øy, Vi`køy, Væ`røy, Y`tterøy, Æ`søya, Å`røy

-åker

Tonem 2: *A`lsåker, Ba`rkåker, Fla`tråker, Gre`åker, Me`råker*

-ås(en)

Tonem 1: *By`åsen, To`nsåsen*
Tonem 2: *Bå`rnås, Do`mbås, Fi`nnås, Ga`rnås, Gje`lleråsen, Gje`såsen, Gje`vingåsen, Gu`lleråsen, Ha`nnås, Ha`vsåsen, Kje`lsås, Ko`lsås, Li`ndås, No`rdås, Ro`msås, Si`ngsås, Va`ssås*

2.8.1.2 Utalandske navn

Tonem 2 er i prinsippet utelukka fra utalandske navn med unntak for svenske navn og svenskspråklige navn i Finland pluss enkelte navn i Danmark.

Tonem 2 har vi bl.a. i *Jö`nköping, Li`nköping, Ma`lmö, Mo`ra, Mo`tala, Ny`köping, Sto`ckholm, U`llevi, Vä`nern, Vä`tern, Å`bo*. Den norske uttalen følger stort sett den svenske i tonemfordelinga, men der kan være avvik. Berulfsen oppgir tonem 1 for *Gä`vle*. I norske idrettsreportasjer kan en høre *Gä`vle* med tonem 2. Videre har norsk uttale tonem 2 i de danske navna *Sjæ`lland* og *Å`rhus*. Berulfsen oppgir både tonem 1 og tonem 2 for det danske øynavnet *Lolland*.

Ellers er det bare i spesielle tilfeller at tonem 2 tvinger seg igjennom i norsk uttale, navna *Alga`rve* (i Portugal) og *Le`na* (i Sibir) er allerede nevnt. Andre eksempler er *Fir`enze, Ne`derland* og det greske historiske navnet *Myke`ne* (i nygresk *Μυκίνες* > *Mykínes*). Det er særlig mønsteret med tonem 2 i ord og navn med utlyd på trykklett *e* som virker sterkt her.

For statsnavnet *Chile* gir Berulfsen tonem 1: *Chi`le*. Oppføringa kan tolkes enten som ei konstatering av (dominerende) faktisk uttale eller som ei tilråing av hva uttalen bør være. For det siste taler det at han i strid med vanlig norsk uttale *Mo`skva* fører opp sisteleddstrykk *måskva`*. (Dersom meninga her skulle være å gi tilnærming til russisk uttale, måtte det bli *maskva`*.)

Det virker ikke urimelig å anta at både *Chi`le* og *Chi`le* (begge tonema) fins i norsk uttale.

2.8.2 Personnavn

I denne kategorien er der ikke så skarpt skille mellom det norske og det utalandske. Mye av navnemassen, særlig fornavna, er felles for norske og andre navnebærere.

2.8.2.1 Fornavn

Navna kan fordeles på tre kategorier: Navn der begge tonema opptrer (vel oftest med dialektisk fordeling), navn med tonem 2, navn med tonem 1.

Norsk personnamleksikon er et fornavnleksikon. Det

sier ingenting om uttalen av de forskjellige navneformene. Det er avgjort en svakhet. Iallfall kunne der ha vært opplyst om tonemet ved de enkelte navna. – Berulfsen har noen få oppføringer med tonemmarkering.

2.8.2.1.1 Navn med begge tonema

Abraham, Anna, Aksel, August (Au`gust el. Augu`st),
Emma, Haldis, Helga, Håkon, Iver, Kristen, Noa, Oda,
Odin, Sara, Sasja, Simon, Tora

2.8.2.1.2 Navn med tonem 2

I: Tostava navn med utgang på trykklett e:

A`nne, A`re, A`sle, A`nte, A`rne, A`rve, Ba`ste, Be`nte,
Be`rge, Be`rte, Bi`rte, Bi`tte, Bja`rne, Bja`rte, Bjø`rge,
Bo`sse, Bra`ge, Bra`ke, Bre`de, Bu`e, Bu`rre, Bu`sse,
Bø`re, Bø`rge, Bø`rje, Bø`rre, Da`fne, Do`rte, Dy`re,
E`bbe, E`dle, E`lse, E`mre, E`ndre, E`rle, Fo`lke, Fre`de,
Fri`de, Gau`te, Gi`sle, Gru`nde, Gu`nde, Gy`lve,
Ha`nne, Ha`sse, He`ge, Hei`ne, He`lge, He`lle, Hi`lde,
Ho`gne, I`mre, I`nge, I`ngse, Ja`rle, Je`ppe, Jo`ne, Ka`lle,
Ki`ne, Ky`rre, Kå`re, La`ge, La`sse, Le`ne, Li`se, Li`ve,
Lo`tte, Lo`lle, Lo`dve, Lu`lle, Ma`gne, Me`tte, Mi`kke,
Mi`lle, Mo`lle, Mo`sse, Na`nne, Na`rve, Ni`lle, Nu`sse,
O`le, O`lle, O`lve, O`ve, Pe`lle, Pe`ppe, Ra`gne, Ri`kke,
Ro`se, Ru`lle, Ru`ne, Sa`lve, Sa`nne, Si`gge, Si`gne,
Si`lje, Si`gve, Si`ndre, Sku`le, Sno`rre, So`ndre, Sti`ne,
Stu`re, Su`ne, Sva`le, Sve`rre, Sy`nne, Sø`lve, Ta`le,
Tè`rje, Ti`ne, Ti`nne, To`ne, To`re, To`ve, Tri`ne, Tru`de,
Try`gve, Tu`lle, Tu`tte, U`ne, Ve`nke, Ve`tle, Vi`lde,
Vi`lje, Vi`lle, Y`ngve, Å`dne, Å`ge, Å`ke, Å`se, Å`sne,
Å`ste

Noen av disse navna kan betraktes som kortformer av lengre navn med utalandsk opphav og tonem 1, f.eks. *Charlo`tte* (rimord til *slo`ttet*) > *Lo`tte, Hele`ne* > *Le`ne, Joha`nne* > *Ha`nne, Katri`ne* > *Tri`ne, Margre`te* > *Gre`te*. Jæmfør Alnæs s. 30 og lenger ned under navn med tonem 1.

II: Andre tostava navn

Noen eksempler: *A`lbert, A`lfred, A`nders, A`nton,*
A`ri, Be`rit, Be`rly, Bjø`rghild, Bo`tolv, Boy`e, Da`gfinn,
Da`gmar, Da`gny, Da`vid, Do`ra, E`dvard, Ei`nar,
E`ljar, E`rling, E`va, E`ven, Gu`dbrand, Gu`nda,
Gu`nhild, Gu`nvor, Ha`lfdan, Ha`lfred, Ha`lgeir,
Ha`lvard, Ha`lvor, Ha`rald, He`ming, He`nrik, He`rbert,
He`rmod, Hå`vard, I`var, Ka`ren, Ka`ri, Ki`rsten, Ki`ttil,
Kje`til, Lei`kny, Ma`ri, Ma`rit, Mo`rten, Ni`ta, No`ra,
O`ddmund, O`la, O`laf, O`lav, O`ttar, Ra`gnhild,
Ra`gnar, Ra`gnvald, Rei`dar, Ru`nar, Si`gmund, Si`gny,
Si`grid, Si`grun, Si`gvard, Si`men, So`lveig, Sti`an,
Ti`lla, Tjo`stolv, To`rbjørg, To`rgeir, To`rgils, To`rgjerd,
To`rgrim, To`rlak, To`rmod, To`rny, To`rstein, U`lla,
Va`lborg, Vi`gleik, Øy`stein, Å`mund, Å`shild, Å`sta

Det er mulig at noen av disse navna også kan ha tonem 1. I så fall må de flyttes opp til den første kategorien

(2.8.2.1.1). Om navnet *Torbjørn* se ovafor under punkt 2.1.3.1.3.

Det er trolig at iallfall for noen utganger (-ar?, -ny?) og noen startpunkt (*Sig`-? Tor`-?*) kan det slås fast at de fortrinnsvis gir tonem 2 i *tostavinger*.

III Navn med tre eller flere stavinger

Noen eksempler: *Anneli`se, Eleono`re, Eindri`de,*
Hi`lleborg, Karoli`ne, Mati`lde, Olufi`ne, Perni`lle,
Rose`tte

2.8.2.1.3 Navn med tonem 1

I Tostava navn

Noen eksempler: *A`gnes, Ca`rmen, Cha`rles, Do`nald,*
E`del, E`dit, E`rna, Ge`org, Gu`nder, Gy`da, He`lmer,
Hi`lda, Hi`ldur, Je`sper, Ja`kob, Ju`das, Jø`rgen, Ka`sper,
Lau`ra, Lu`kas, Ma`rkus, Mä`rtha, O`lga, O`skar,
O`svald, O`tto, Pau`la, Pe`ter, Pre`ben, Ra`gna, Ra`ndi,
Ra`smus, Se`lma, Se`lmer, Vi`ktor, Å`got

II Navn med tre eller flere stavinger

a Navn med utgang på trykklett e:

Noen eksempler: *Aga`te, Agne`te, Ale`tte, Ama`lie,*
Auro`ra, Bea`te, Benedi`kte, Ceci`lie, Charlo`tte, Eli`se,
Elvi`ne, Hele`ne, Henrie`tte, Ire`ne, Jane`tte, Joha`nne,
Katri`ne, Kristi`ne, Konsta`nse, Margre`te, Mari`e,
Rena`te, Sabi`ne, Sofi`e, Tere`se

Regelen om at utgang på trykklett e som siste bokstav automatisk gir tonem 2, kan altså ikke utvides til å gjelde for navn med 3 eller flere stavinger.

b Andre navn

Noen eksempler:

A`bsalon, Ama`nda, Andre`as, Aleksa`nder,
Aleksa`ndra, Ani`ta, Augu`stus, Ba`stian, Da`niel,
Eli`sabet, Elvi`ra, Iri`na, Isabe`lla, Jo`natan, Kami`lla,
Kristo`ffer, Lari`ssa, Mari`a, Matte`us, Matti`as,
Nikode`mus, Nikolai`, Nikola`us, Oli`via, Rebe`kka,
Sa`lomon, Seba`stian, Si`gismund, Te`odor, U`rsula,
Vikto`ria

2.8.2.2 Etternavn

Etternavn kan passende deles opp i 3 kategorier:

-sen-navn, navn med opphav i norske stedsnavn og norske fellesnavn, utalandske navn og norske navn med utalandsk opphav.

Norsk etternamnleksikon har ikke uttaleopplysninger. Det kunne ha vært på sin plass, både når det gjelder tonem og i noen andre tilfeller, f.eks. ved *Gi`-*, ved utgang på -mb, og ved skille mellom uttalt slutt-e (f.eks. *Bi`e*) og stum slutt-e (f.eks. *Lie* og *Moe*). Heftet *Familienavn i Norden* (70 sider) gir tonemmarkering til utvalget av etternavn.

-sen- navn

Disse fordeler seg igjen på tostavinger og mangestavinger.

Tostavinger

Her er der 3 teoretiske muligheter: tonem 1, tonem 2, begge tonema.

Iallfall i ett tilfelle er begge tonema realisert: *La'rsen* (i Stavanger) og *La'rsen* (i Oslo).

I de andre navna synes tonem 1 å være enerådende: *Be'rntsen, Be'ngtsen, Bjø'rnsen, Fra'nsen, Ha'nsen, Ja'nsen, Je'bsen, Je'nsen, Jo'(h)nsen, Knu'tsen, Ma'dsen, Na'nsen, Ni'lsen, O'lsen, Ro'lfsen, Sve'n(d)sen, T(h)o'rsen, Tru'lsen*.

Dette tyder på at bortsett fra *La'rsen* opptrer ikke tonem 2 i tostava -sen-navn. Et argument mot er *Ni'ssen*. Men i sitt opphav er det et dansk patronymikon (*Nis > Nissen*), ikke et norsk.

3 stavinger eller mer

Grunnlaget for tonembruken her er fornavnet som står foran -sen. Det vanlige er at etternavnet følger fornavnet.

Noen eksempler:

A'rne > A'rnesen, Ba'ste > Ba'stesen, Ba'stian > Ba'stiansen, Di'drik > Di'driksen, E'ven > E'vensen, Fro'de > Fro'desen, Fre'drik > Fre'driksen, Gu'ttorm > Gu'ttormsen, He'lge > He'lgesen, Joha'nnes > Joha'nnesen, Ki'ttil > Ki'ttilsen, Ma'rkus > Ma'rkussen, Mi'kkel > Mi'kkelsen, Na'rve > Na'rvesen, O'smund > O'smundsen, O've > O'vesen, Pe'tter > Pe'ttersen, Regi'nius > Regi'niussen, Sa'lve > Sa'lvesen, Ta'llak > Ta'llaksen, Ø'sten > Ø'stensen

Etternavn med opphav i norske stedsnavn og fellesnavn

En svært stor del av etternavna i norsk er bygd av de samme ordelementene som vi finner i stedsnavna.

Noen ganger er det stedsnavna i seg sjøl som er tatt i bruk som etternavn, f.eks. *Ha'na, Hi'nna, Le'a, So'la, So'ma, Ve'a* (alle i Rogaland). Blant sammensatte navn kan nevnes *He'llesøy, O'rderud, Sta'ngnelle, Ve'stli, og Ø'degård* med tonem 1.

Reine geografiske betegnelser finner vi igjen i etternavn som *Ba'kke, Berg, Be'rge, Dal, Da'le, Da'len, Da'ler, Da'lene, Fjell, Foss, Fo'sse, Fo'ssen, Holm, Ho'lme, Ho'lmen, Li'a, Li'en, Li'er, Mo, Mo'en, Sko'gen, Å'sen*.

Vanligvis følger tonemet i etternavnet tonemet i det tilsvarende stedsnavnet eller fellesnavnet. Men noen ganger kan der opptre skifte av tonem (fra 1 til 2) ved det som fortoner seg som overgang til bestemt form. Med min Stavanger-bakgrunn har jeg tonem 2 i *Ba'kke* og *Bo'rge*, men tonem 1 i *Ba'kken* og *Bo'rgen*. Derimot har *Familienavn i Norden* tonem 2 både i *Ba'kken* og *Bo'rgen*. Det tyder på at for disse to navna, og trolig

også for noen andre, kan der registreres dialektavhengig tonemveksling, eventuelt veksling avhengig av navnebæreren (*Bo'rgen* ved forfatteren *Johan Borgen*, men *Bo'rgen* ved dokumentarfilmprodusent *Erling Borgen?*).

Utalandske navn og norske navn med utalandsk opphav

I prinsippet skal tonem 2 være utelukka her. Men det er verdt å merke seg at systemet med tonem 2 i tostavinger med utlyd på trykklett -e virker så sterkt at det gir innordning også i norsk uttale av fremmed navn: *Da'nte, Goe'the, Nie'tzsche*. (Likskapen med *Dante* gjør at f.eks. en kryssordløser vil uttale *Fa'nte* tilsvarende før en rekker å slå opp i et leksikon og finner ut at det gjelder en nåtidig USA-forfatter med stum e til slutt i den engelske uttalen).

En del norske etternavn med utalandsk opphav og utgang på -er markerer seg med tonem 1 til skilnad fra norske ord med utgang på -er. Den store forbokstaven i etternavnet er her nok til å varsle om tonemet, f.eks. *A'nker* kontra *a'nker* (på skip), *Mø'ller* kontra *mø'ller* (nomen agentis pluss flertall av *mø'lle*), *So'mmer* kontra *so'mmer* (årstida). Noen ganger kan også en avvikende skrivemåte i etternavnet medvirke til tonemvarslinga: *Griü'ner* kontra *gry'ner* (presens), *Key'ser* kontra *kei'ser*, *Mey'er* kontra *mei'er* (presens av verb og flertall av substantiv), *Pla'hter* kontra *pla'ter* (flertall av *pla'te*), *We'rner* kontra *ve'rner* (presens og nomen agentis). At *Ve'nner* (kontra *ve'nner*) med mulig norsk opphav slutter seg til her, kan tyde på at der har etablert seg et system som fortrinnsvis gir tonem 1 til tostava etternavn med utgang på -er.

Li'er med norsk opphav og tonem 2 viser at systemet ikke har fullt gjennomslag.

3 Tonemnøytralisering

«I annet ledd av et s a m m e n s a t t ord blir tonelaget ukjentelig eller helt borte; vi kan ikke høre om et som *kvinnelisten, overretten, lagretten* inneholder ordet *list, rett* eller *liste, rette*.» (Alnæs s. 28)

Ei privat undersøkning tyder på at dette er riktig. Blant de utspurte var der ingen vansker med å høre forskjell på *sola* og *Sola*, på *badet* og *bade*, på *raset* og *rase* (s. eller v.). Derimot var der flere som ikke hørte forskjell på *kvinnelisten* (av *kvinnelist*) og *kvinnelisten* (av *kvinneliste*). Noen meinte å høre forskjell. Men alle hørte forskjell på *listen* (av *list*) og *listen* (av *liste*).

4 Noen oppsummeringer

1. Ord og navn med utgang på trykksterk sistestaving har tonem 1.

2. Tostava ord og navn med utgang på trykklett e som siste bokstav har tonem 2.

Unntak:

Komparativformene *be'dre, el'dre, fle're, le'ngre, mi'ndre, stø'rre, ty'ngre, y'ngre*.

Pronomenforma *hvi`lke*. (Merk også varianten *de`re* i Oslo-målet, se ovafor punkt 2.4.)

Statsnavnet *Chi`le* (se punkt 2.8.1.2).

3. Tostava adjektiv med utgang på trykklett *-en* har tonem 2. Tostava/trestava adjektiv med utgang på *-et(e)* har tonem 2.

4. Tostava etternamn med utgang på trykklett *-er* har for det meste tonem 1. Unntak: *Li`er* (flere?).

5. Svake substantiv i alle kjønn (f.eks. *ra`se* i hankjønn, *je`nte* i hunkjønn, *e`ple* i intetkjønn) har tonem 2 i alle bøyingsformene.

6. Sterke hankjønns- og hunkjønnsst substantiv har tonem 1 i bestemt entall (f.eks. *båt* > *bå`ten* og *korg* > *ko`rga*), men tonem 2 i ubestemt og bestemt flertall (*bå`ter*, *bå`tene*; *ko`rger*, *ko`rgene*).

7. Sterke intetkjønnsst substantiv har tonem 1 i alle bøyingsformene (f.eks. *ta`k*, *ta`ket*, *ta`k*, *ta`ka/ta`kene*).

8. Regulære svake verb har tonem 2 i alle formene (eventuelt med unntak for imperativen) pluss i verbalst substantivet på *-ing* og i nomen agentis-st substantivet på *-er*. Verb med utgang på *-ere* utgjør ei unntaksgruppe med tonem 1 i alle formene. Ved noen sterke verb og ganske mange prefigerte svake verb er der også unntak i forhold til den ordinære tonemfordelinga.

9. I adjektivbøyinga gir endinga *-e* (markering av bestemthet eller flertall) tonem 2. Men mangestava adjektiv med tonem 1 i grunnforma (f.eks. *forma`stelig* og *represe`ntativ*) beholder dette tonemet i alle bøyingsformene.

Litteratur

Alnæs, Ivar: Norsk Uttale-ordbok, 2. utgave, Aschehoug, Oslo, 1925

Berulfsen, Bjarne: Norsk uttaleordbok, Aschehoug, Oslo, 1969

Familienavn i Norden, skrift nr. 17 fra Norsk språkråd, Cappelen, Oslo, 1977

Kloster Jensen, Martin: Bokmålets tonelagspar («Vippere»), Grieg, Bergen, 1958

Kristoffersen, Gjert: Tonelag i sammensatte ord i østnorsk, i Norsk Lingvistisk Tidsskrift 1992, 1

Leira, Vagleik: Ordlaging og ordelement i norsk, Samlaget, Oslo 1992

Leira, Vagleik: Tonempar i bokmål, i Norskkrift 95/1998, UiO

Norsk etternamnleksikon, Samlaget, Oslo 2000

Norsk personnamnleksikon, Samlaget, Oslo 1995

Norsk stadnamnleksikon, 4. utgåva, Samlaget, Oslo 1997

DAG F. SIMONSEN OG MARIT HOVDENAK:

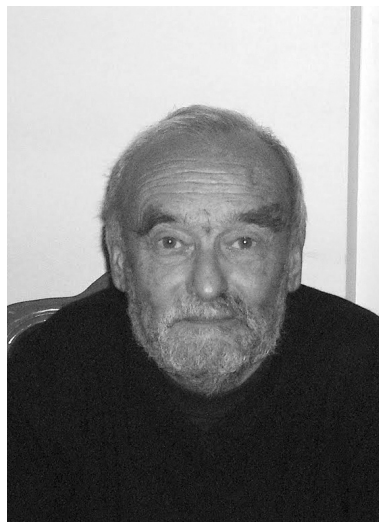
Vigleik Leira til minne

Vigleik Leira døde 27. mai i år etter et ganske kort, men vanskelig sykeleie. Med ham er en kjent og markant språkviter, språklærer og språkrådgiver og en avholdt tidligere kollega av oss i Språkrådet gått bort. Mange vil kjenne ham som forfatter av skrifter om diverse faglige emner, men mest markerte han seg vel som grammatiker og autoritet på feltet nyord i norsk. Et utvalg av de artiklene han skrev, vil bli utgitt i løpet av året.

Vigleik var født i Oslo den 22. november 1931 som Vigleik Leere, men vokste opp i Stavanger. Alt tidlig i tenåra fornorsket han etternavnet til Leira, et valg som vel bærer bud om den usentimentale livsinnstillingen, den sansen for konkrete realiteter og den radikale orienteringen vi kom til å kjenne som typisk for ham. Men Vigleik var aldri noen nasjonalist. Som voksen stod han langt til venstre i det politiske landskapet, et standpunkt han aldri forlot og aldri la skjul på.

Etter arbeid i telegrafene i hjembyen drog han til Oslo og begynte å jobbe på brygga. Seinere ble det blant annet arbeid i bank noen år før han begynte å studere på Blindern. Alt før dette hadde han lest russisk på friundervisningen, og i 1968 tok han russisk hovedfag med fransk og engelsk i fagkretsen. Seinere studerte han også norsk. En tid var han NAVF-stipendiat i lingvistikk, og så hjelpelærer i grammatikk ved Nordisk institutt. Her var han kjent for sin evne til å finne gode eksempler til analyse, som «Det snør, det snør. Det er det det gjør», fra en Ole Brumm-sang. Vigleik pleide å si at «det» er det mest interessante ordet i norsk språk. Slik sett var han kanskje en Askeladd som lette fram det oversette og lite påaktede i språket.

Fra 1975 arbeidet Vigleik med innsamling av nyord og hadde arbeidsplass i Norsk språkråd. Han redigerte i mange år nyordsspalten i Språknytt, et av de mest populære innslagene i bladet, og redigerte også boka *Nyord i norsk 1945–75*, som kom på Universitetsforlaget i 1982 og lenge var nesten den eneste kilden på sitt felt. Boka dokumenterer Vigleiks faglige innsikt, arbeidskapasitet og systematiske metode foruten

hans store sans for sin samtid. De instruktive innledningsavsnittene kan fortsatt stå som eksempel på framifrå faglig formidling.

Språkvitenskapelig sett var Vigleik sterkt preget av strukturalismen, med Paul Diderichsen og Saussure som to faglige forbilder. I tråd med dette skrev han atskillige artikler både om konkrete grammatiske spørsmål og mer teoretiske emner og engasjerte seg i polemikk mot Chomskys norske meningsfeller. For Vigleik lot det strukturalistiske perspektivet seg greit forene med hans marxistiske orientering og politiske engasjement og hans store sans for sosiale realiteter og folkelig språkbruk. Trass i sin antimetafysiske livsinnstilling og sin skepsis til store filosofiske vyer viste han atskillig engasjement i grunnleggende problemstillinger i grenseområdene mellom erkjennelse, språk, skrift og samfunn.

Hans faglige interesser spente vidt og utviklet seg også gjennom åra. Han skrev tidlig om språket på brygga og om et emne som språkhandlinger. Et tidlig arbeid var også boka *Innføring i lingvistisk semantikk* på Universitetsforlaget i 1971. Men det var særlig syntaks, og seinere også morfologi, som opptok ham. I tillegg til artiklene om grammatikk publiserte han også den vesle boka *Termar i grammatisk analyse* på Novus forlag i 1991. Og ut av arbeidet med nyord

kom det naturlig også et stort morfologisk materiale, som resulterte i boka *Ordlaging og ordelement i norsk*, utgitt på Samlaget i 1992. Her finner en både innføringsstoff og pedagogiske alfabetiske oversikter samt kapittelet «Personnemningar til stadnamn i Noreg» – også det om et temmelig oversett, men folkelig og populært tema.

Vigleik var òg mannen bak boka *Geografilista*, som kom på Novus i 1991 og nå kan leses på Språkrådets nettsider i en oppdatert versjon. Som pensjonist gav han i 2006 ut *Geografiske navn i flere språk* på Novus, med et vell av opplysninger om hva stedsnavn i utlandet heter på andre språk enn norsk.

I Norsk språkråd hadde Vigleik en lang arbeidsdag, helt fram til 2001, og nedla et stort arbeid. Arbeidsgiveren kan nok være glad for at han valgte en gjerning som underordnet og måtelig betalt tjenestemann framfor å gjøre akademisk karriere. Med sin interesse for samfunnet, sin innsikt i språk og språkbruk og sin store arbeidskapasitet ble han en sentral medarbeider, blant annet i rådgivningstjenesten og som forfatter av mange viktige sakspapirer til fagnemnd og styre. Han fungerte også en kortere periode som kontorsjef. En frukt av hans vilje til å opplyse folk om gjeldende regler var *Forkortingsboka*, som kom på Cappelen i 1997 med Vigleik som en av forfatterne (seinere som *Norsk forkortingsordbok* i revidert og utvidet utgave).

Vigleik var opptatt av levende talemål og hadde et liberalt syn på språknormer. Den som måtte tro at Språkrådet møtte folk med en skolemesteraktig holdning til feil og svakheter, har nok aldri snakket med ham på Språkrådets rådgivningstelefon. Han kombinerte åpenhet for nyutvikling og en fordomsfri

holdning til språkbruk med en vitenskapelig tilnæringsmåte. Han var samnorskorientert, og for ham var grunnlaget for moderne bokmål det Arne Torp har kalt «standard udanna østnorsk». Samtidig var han alltid ytterst lojal mot den offisielle rettskrivningen, for han så nok staten som vanlige folks støttespiller overfor mektige private aktører. Han vekslet også fritt og på en sjølsagt måte mellom bokmål og nynorsk i det han skrev.

I sekretariatet i Språkrådet fungerte Vigleik som et faglig anker, og trass i sine mange gjøremål og sin effektive arbeidsstil tok han seg alltid tid og øste av sine kunnskaper slik at det kom andre til gode. Han var en villig og engasjert samtalepartner om de fleste emner som angår språket og samfunnet. Og ikke minst var han – med sin uredde og samtidig åpne holdning og framferd – en solidarisk kollega, som preget sitt miljø på en avgjørende måte, både faglig og som et sosialt midtpunkt. Privat var han gjennom en årrekke en ivrig mosjonist og deltok blant annet i de ni første Oslo-maratonene som ble arrangert, foruten både London- og New York-maraton. Denne løpingen betydde mye for ham, og det var en trist dag for Vigleik da han måtte slutte å løpe på grunn av slitasje i beina.

Vigleik ble savnet allerede da han pensjonerte seg, og vi savner ham fortsatt nå da han er gått bort. Vi vil lyse fred over Vigleiks minne.

Vi minner om den flotte jubileumsboka «Femti år for folkemålet», som vi gav ut i anledning av lagets 50-årsjubileum i fjor. Boka er ei samling av utvalgte artikler fra bladet sia 1979, til sammen 400 sider.

Boka koster kr 100 fritt tilsendt. Overfør summen til konto nr. 0532 1078666, og send navn og adresse til kasserer@sprakligsamling.no.

Artikler i boka:

Lars S. Vikør: LSS gjennom femti år, del I: 1959–1989 • Arne Torp: LSS gjennom femti år, del II: 1989–2009 • Tillitsfolk i LSS gjennom femti år • Prinsippprogram for Landslaget for språklig samling (LSS) • Pål Styrk Hansen: Språklig samlings litteraturpris

Del 1: Talemålet

Eva Maagerø: Nøtterøy-målet – en språksosiologisk undersøkelse • Thomas Hoel: Språklig normpress og språkskifte – om fornorskinga av ei samebygd • Hildur Hatlebrekke: Snakker finnmarkingene bokmål? • Eric Papazian: Bymåla og utviklingstendensene i norsk talemål i dag • Vigdis Thoengen: Hallingmål eller bokmål? • Ellen Skolseg: «Egentlig så ha'kke vi no'n spesiell dialekt» • Astri Jortveit Horn: «Mi æ stolte a dialekten våres» • Elsa Kristiansen: Drammensernes holdninger til eget talemål • Liv Osnes Dalbakken: Den «sjedelige» kj-lyden • Sverre Høisæther: Dialekter i radioreklamen • Ragnhild Sævik: Talemålet på Søre Sunnmøre i endring • Eric Papazian: Bygdemål, bymål og bokmål i Oslo-området • Elin Broberg: «Kan e kjøre me DU?» • Arne Torp: Älvdalsmålet – Skandinavias merkeligste dialekt • Birgit Attestog: «Jeg er setesdøl, jeg!»

Del 2: Skriftspråkutvikling og språknormering

Rolf Theil Endresen: Rettskriving – hva er det for noe? • Arne Torp: «Hu skøyt høl i huet» • Eric Papazian: Ortofoni som rettskrivingsprinsipp i norsk • Lars S. Vikør: Språkleg samling i Skandinavia? • Helge Sandøy: Nynorsk ordforråd – resurs eller hindring? • Trude Hoel: Valfridom i skriftnormalane – i prinsippet og i praksis • Vibeke Lauritsen: Talreforma av 1951 – suksess eller fiasko? • Magne Rogne: Purisme som idé og praksis i norsk språknormering • Benthe Kolberg Jansson: Skriveopplæring og vide skriftnormalar • Magne Rogne: Målstriden i rikspolitikken 1980–2002

Del 3: Språkpolitiske artikler, debatter og ledere

Ernst Håkon Jahr: Kva er ein radikal språkpolitikk? • Eric Papazian: Språkplanlegging og dialektromantikk • Rolf Theil Endresen: Redaksjonelt: Språklig samling, men korfor? • Pål Styrk Hansen: Hvor blei det av det radikale bokmålet? • Rolf Theil Endresen: Til forsvar for det norske språket? • Lars S. Vikør: LSS framfor nittiåra • Even Hovdhaugen: Nasjon og språk • Eric Papazian: Norsk for nordmenn! En rasist bekjenner

Del 4: Fra samnorskens og lagets historie

Øyvind Gulliksen: To veteraner ser tilbake • Ernst Håkon Jahr: Samnorskideologi og samnorskpolitikk i nyare norsk målsoge fram til skipinga av LSS • Bent-Are Jensen: Landslaget for språklig samling fyller 30 år – møte med en av pionerene: Raket Seweriin • Atle Mosling: Samnorsk som idé og praksis • Pål Styrk Hansen: Intervju med Kyrre Andreassen • Lars S. Vikør: Framlegg til samlenormal – førti år etter

B
BLAD

Returadresse:
SPRÅKLIG SAMLING
Postboks 636 Sentrum
0106 Oslo

Innhold 2/2010

- 2 Redaksjonelt: Samnorsk bokmål**
- 3 Vigleik Leira: Tonem i bokmål**
- 17 Dag F. Simonsen og Marit Hovdenak: Vigleik Leira til minne**
- 19 Artikler i jubileumsboka**

www.samnorsk.no